

Johanna Järvinen

**YHDYSKUNTAPALVELU JA VALVONTARANGAISTUS YHDYSKUNTASEU-
RAAMUKSINA – RANGAISTUSTEN MUUNTAMINEN TAKAISIN VANKEUDEKSI**

**YHDYSKUNTAPALVELU JA VALVONTARANGAISTUS YHDYSKUNTASEU-
RAAMUKSINA – RANGAISTUSTEN MUUNTAMINEN TAKAISIN VANKEUDEKSI**

Johanna Järvinen
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Liiketalouden koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma, oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Johanna Järvinen

Opinnäytetyön nimi: Yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus yhdyskuntaseuraamuksina – Rangaistusten muuntaminen takaisin vankeudeksi

Työn ohjaaja: Suvi Röytiö

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Kevät 2015

Sivumäärä: 71+2 liitesivua

Työn tavoitteena on selvittää yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus osana yhdyskuntaseuraamuksia ja käsitellä edellä mainittujen rangaistusten määräytymistä rikosentekijän rangaistukseksi, rangaistukseen tuomitun velvollisuudet, rangaistusten muuntamista takaisin vankeudeksi sekä muuntamiseen liittyviä toimenpiteitä. Työssä avataan kaikki yhdyskuntaseuraamukset, joista tarkemmin käsitellään yhdyskuntapalvelua ja valvontarangaistusta. Yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus ovat rangaistusasteikolla peräkkäiset ja kyseisiin seuraamuksiin sisältyy hyvin samantaisia edellytyksiä ja velvollisuuksia tuomitun kannalta. Rangaistusjärjestelmässä valvontarangaistus asettuu ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin, jonka vuoksi työssä tuodaan esiin myös näkökulma yhdyskuntapalvelun muuntamisesta ehdottoman vankeuden sijaan valvontarangaistukseksi. Työssä käsitellään myös rikosprosessiin liittyviä keskeisiä viranomaisia ja viranomaisten työtehtäviä.

Opinnäytetyön toimeksiantajana on Oulun syyttäjänvirasto. Suorittaessani opintoihin liittyvää harjoittelua syyttäjänvirastossa tiedustelin opinnäytetyön aihetta. Ajatus opinnäytetyöhön lähti korkeimman oikeuden ennakkoratkaisusta KKO:2014:12, jossa käsitellään valvontarangaistusta ja tuomitun velvollisuuksien rikkomista.

Tutkimusmenetelmä työssä on lainopillinen. Lisäksi työssä on käytetty laadullista tutkimusta teemahaastattelun muodossa. Haastateltavana oli Oulun syyttäjänviraston syyttäjä. Työn keskeisimpiä lähteitä ovat laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015), valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (551/2015), tilastot, Rikosseuraamuslaitoksen julkaisut ja oikeuskäytäntö.

Työn lopputuloksena on kattava esitys yhdyskuntapalvelusta ja valvontarangaistuksesta, kyseisten seuraamusten velvollisuuksista ja seuraamukset velvollisuuksien rikkomisesta. Mielenkiintoisena johtopäätöksenä työssä huomattiin, kuinka oikeuskäytäntö valvontarangaistuksen osalta on vielä osin vakiintumatonta. Selityksenä tälle on se, että valvontarangaistus on otettu käyttöön vuonna 2011, eli se on seuraamuksena vielä melko uusi.

Mahdollinen jatkotutkimuksen aihe voisi olla tutkia yhdyskuntapalvelun muuntojen määrää valvontarangaistukseksi ehdottoman vankeuden sijaan. Valvontarangaistuksen tarkempi tutkiminen voisi olla myös mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe, sitten kun rangaistuksesta on kertynyt laajempaa ja vakiintuneempaa oikeuskäytäntöä.

Asiasanat: yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus, yhdyskuntaseuraamukset, ehdoton vankeus, syyttäjä

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
School of Business and Information Management, Option of Law and Administration

Author: Johanna Järvinen

Title of thesis: Community service and monitoring sentence as part of community sanctions –
Converting sanctions back into unconditional imprisonment

Supervisor: Suvi Röytiö

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2015 Number of pages: 71+2

The aim of this thesis is to study the community service and the monitoring sentence as a part of community sanctions. Another aim is to find out how these sanctions are determined as a punishment of the offender. The purpose is to explain the obligations of the sentenced offender, how the sentence can be converted into unconditional imprisonment and the legislative actions related to the sentence conversion. All the community sentences are dealt with in this work. There is a special focus on community service and the monitoring sentence. Both community sanctions contain very similar preconditions and obligations. In the criminal sanctions system the monitoring sentence is placed between community service and unconditional imprisonment. Therefore also the aspect of converting community service to monitoring sentence instead of unconditional imprisonment is introduced. The essential authorities and their duties in the criminal procedure are also examined in this thesis.

This thesis is commissioned by the Prosecutor's Office of Oulu. When completing the practical training of my studies and searching for a topic of thesis at the Prosecutor's Office of Oulu, this topic was offered. The idea for this thesis originated from preliminary ruling of the Supreme Court which dealt with the monitoring sentence and the violations of the monitoring sentence conditions.

The major research method of the thesis was consisted of jurisprudence. In addition qualitative research method was employed in the form of a theme interview. The main sources of this thesis comprised of Act on the Community Sanctions Enforcement (400/2015), Government Decree on Community Sanctions Enforcement (551/2015), statistics, Criminal Sanctions Agency publications and legal praxis.

The result of this thesis is an extensive report on community service and monitoring sentence, on obligations of these community sanctions together with the consequences of violating these obligations. On the basis of this study it can be concluded that legal praxis of monitoring sentence is yet unestablished. A possible explanation for this is that the monitoring sentence was introduced 2011, so it is a rather new community sanction.

A possible topic for further study could be to study the amount of community service being converted to monitoring sentence instead of converting it to unconditional imprisonment. Furthermore, a detailed survey of the monitoring sentence could be an interesting topic, after the legal praxis of the monitoring sentence has been established.

Keywords: community service, monitoring sentence, community sanctions, unconditional imprisonment, prosecutor

SISÄLLYS

LYHENTEET.....	7
1 JOHDANTO.....	8
2 YHDYSKUNTASEURAAMUKSET.....	12
2.1 Nuorisorangaistus	15
2.2 Ehdollisen vankeuden valvonta	17
2.3 Valvottu koevapaus.....	18
2.4 Ehdonalaisen vapauden valvonta.....	21
3 YHDYSKUNTAPALVELU	24
3.1 Seuraamusselvitys ja yhdistetty selvittämisspyyntö	25
3.2 Rikoksen laji ja rangaistuslajin soveltuvuus.....	27
3.3 Yhdyskuntapalvelun tavoitteet.....	28
3.4 Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano, valvonta ja suoritus aika.....	29
3.5 Tuomitun velvollisuudet.....	32
3.5.1 Velvollisuuksien rikkominen	33
3.5.2 Törkeä velvollisuuksien rikkominen.....	34
3.6 Uuteen rikokseen syylistyminen	35
3.7 Valvontarangaistus yhdyskuntapalvelua takaisin vankeudeksi muunnettaessa	35
3.8 Muuntaminen takaisin vankeudeksi.....	38
4 VALVONTARANGAISTUS	41
4.1 Valvontarangaistuksen edellytysten selvittäminen ja rangaistusajan suunnitelma ...	42
4.2 Rikoksen laji ja rangaistuslajin soveltuvuus.....	44
4.3 Valvontarangaistuksen tavoitteet.....	46
4.4 Valvontarangaistuksen täytäntöönpano, valvonta ja suoritus aika	46
4.5 Tuomitun velvollisuudet.....	49
4.5.1 Velvollisuuksien rikkominen	52
4.5.2 Törkeä velvollisuuksien rikkominen.....	52
4.6 Uuteen rikokseen syylistyminen	53
4.7 Muuntaminen takaisin vankeudeksi.....	54
4.8 KKO:2014:12.....	55
5 TILASTOTIETOA.....	57
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	59

7	POHDINTA.....	65
	LÄHTEET.....	68
	LIITTEET	72

LYHENTEET

HE	Hallituksen esitys
KoevL	Laki valvotusta koevapaudesta 23.8.2013/629
KKO	Korkein oikeus
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
RL	Rikoslaki 19.12.1889/39
vp	valtiopäivät

1 JOHDANTO

Yhdyskuntaseuraamukset ovat merkittävä osa suomalaista rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää, jotka pannaan täytäntöön yhdyskunnassa, ei vankilassa. Rikoksenteikijä voidaan tuomita yhdyskuntaseuraamukseen tietyin edellytyksin, joita käsitellään tarkemmin myöhemmin tässä opinnäytetyössä rangaistuskohteisesti. Yhdyskuntaseuraamus tarkoittaa tuomitun vapautteen kohdistuvaa rangaistusta, joka asettaa rangaistukseen tuomitulle velvollisuuksia. Yhdyskuntaseuraamukseen tuomituilla on lailla säädettyjen yleisten velvollisuuksien lisäksi seuraamuskohteisia erityisiä velvollisuuksia. Oikeusministeriön alaisuudessa toimivan Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on rangaistusten täytäntöönpano. Rikosseuraamuslaitoksen toimialueena on koko maa. (Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 27.11.2009/953 1:1§.)

Yhdyskuntaseuraamuksia ovat nuorisorangaistus, yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus, ehdonalaisen vapauden valvonta, ehdollisen vankeuden valvonta ja valvottu koevapaus. Yhdyskuntaseuraamusten tavoitteena on sopeuttaa rikoksenteikijä yhteiskuntaan, ehkäistä uusintarikollisuutta, sekä lisätä rikoksenteikijän valmiuksia elää päihteetöntä ja rikoksetonta elämää. (HE 215/2014 vp, 5.) Opinnäytetyössä yhdyskuntaseuraamuksista käsitellään tarkemmin yhdyskuntapalvelua ja valvontarangaistusta.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus osana yhdyskuntaseuraamuksia ja käsitellä edellä mainittujen rangaistusten määräytymistä rikoksenteikijän rangaistukseksi, rangaistukseen tuomitun velvollisuudet, rangaistusten muuntamista takaisin vankeudeksi sekä muuntamiseen liittyviä toimenpiteitä. Työssä avataan kaikki yhdyskuntaseuraamukset, joista tarkemmin käsitellään yhdyskuntapalvelua ja valvontarangaistusta. Seuraamuksiin tuomituilla on lailla säädetty velvollisuudet. Yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus ovat rangaistusasteikolla peräkkäiset ja kyseisiin seuraamuksiin sisältyy hyvin samanlaisia edellytyksiä ja velvollisuuksia rangaistukseen tuomitun kannalta, jonka myötä nämä rangaistukset ovat keskenään hyvin vertailukelpoisia. Opinnäytetyössä tärkeitä käsitteitä ovatkin ”velvollisuuksien rikkominen” ja ”törkeä velvollisuuksien rikkominen”. Valvontarangaistus asettuu ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin, jonka vuoksi työssä tuodaan esiin myös näkökulma yhdyskuntapalvelun muuntamisesta ehdottoman vankeuden sijaan valvontarangaistukseksi.

Työssä selvitetään Tilastokeskuksen ja Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen avulla, mistä rikoksesta rikoksentehtyjä on tuomittu yhdyskuntapalveluun tai valvontarangaistukseen. Rangaistusten muuntamista vankeudeksi lähestytään lainsäädännön lisäksi myös Rikosseuraamuslaitoksen julkaisemien tilastojen muodossa, vuosilta 2012–2013. Tilastojen avulla selvitetään muuntojen lukumäärä vuositasolla. Valvontarangaistus otettiin käyttöön marraskuussa 2011, eli se on rikosoikeudellisena seuraamuksena vielä melko uusi, jonka vuoksi lähteitä ja oikeuskäytäntöä seuraamuksesta on löydettävissä rajallisesti. Kyseisestä syystä opinnäytetyöhön otettiin tarkasteltavaksi seuraamukseksi myös yhdyskuntapalvelu. Valvontarangaistuksen ollessa seuraamuksena melko uusi, tilastoja tarkastellessa vuosiksi muodostuivat vertailukelpoiset vuodet 2012–2013.

Opinnäytetyössä haetaan vastausta kysymyksiin:

- 1) Mitä tarkoittaa yhdyskuntaseuraamus?
- 2) Mitä tarkoittaa velvollisuuksien rikkominen ja törkeä velvollisuuksien rikkominen yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen kohdalla?
- 3) Mitkä ovat seuraamukset velvollisuuksien rikkomisesta?

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on lainopillinen, jonka lisäksi työssä on käytetty laadullista tutkimusmenetelmää teemahaastattelun muodossa. Haastattelu tehtiin henkilöhaastatteluna ja haastattelulla työhön saatiin mielenkiintoista asiantuntijan näkökulmaa, sekä käytännön näkemystä. Työssä on käytetty vetoketjumallia, joka tarkoittaa, että teoriaa ja haastattelun tuloksia esitetään työssä limittäin. Työn tietoperusta koostuu pitkälti yhdyskuntaseuraamuksia käsittelevästä laista, jonka lisäksi aihetta on käsitelty muiden lakien, lainvalmisteluasiakirjojen, oikeuskäytännön, oikeuskirjallisuuden, Rikosseuraamuslaitoksen julkaisujen, tilastojen ja muiden internetlähteiden avulla.

Opinnäytetyö tehdään toimeksiantona Oulun syyttäjänvirastolle. Suoritin opintoihini liittyvän harjoittelun Oulun syyttäjänvirastossa, jolloin ajatus opinnäytetyöhön lähti korkeimman oikeuden ennakkoratkaisusta KKO:2014:12, jossa käsitellään valvontarangaistusta ja tuomitun velvollisuuksien rikkomista. Opinnäytetyössä tuodaan esille yhdyskuntaseuraamuksille yhteiset ja ominaiset piirteet, etenkin yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen kohdalla. Työssä käsitellään myös yhdyskuntaseuraamukseen liittyvät viranomaiset ja viranomaisten työtehtävät yhdyskuntaseuraamuksia koskevassa rikosprosessissa. Työ nykyajan syyttäjänvirastossa on parhaimmillaan syyttäjän ja siltä teerien välistä saumatonta yhteistyötä. Syyttäjänsihteerin yksi tärkeistä työtehtävistä on haasteha-

kemusten vapauttaminen käräjäoikeuteen, tarkoittaen että myös sihteereillä tulee olla tietoa yhdyskuntaseuraamuksia koskevasta rikosprosessista. Opinnäytetyö voi mahdollisesti toimia eräänlaisena käsikirjana syyttäjäsihteereille ja myös perehdyttämisvaiheessa oleville korkeakouluharjoittelijoille.

Opinnäytetyö aloitettiin joulukuussa 2014, jolloin voimassa olivat vielä erinäiset yhdyskuntaseuraamuksia koskevat lait, laki yhdyskuntapalvelusta (12.12.1996/1055), laki valvontarangaistuksesta (8.4.2011/330), laki nuorisorangaistuksesta (21.12.2004/1196), laki ehdollisen vankeuden valvonnasta (24.6.2010/634) ja laki ehdonalaisen vapauden valvonnasta (23.9.2005/782). Hallituksen esityksen 215/2014 vp. myötä 1.5.2015 tuli voimaan uusi laki, laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (10.4.2015/400). Opinnäytetyöprosessin ollessa kesken uuden lain voimaan tullessa opinnäytetyön lähteet ja näkökulma muutettiin vastaamaan uutta lakia.

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) kumoo aiemmat erilliset yhdyskuntaseuraamuksista annetut lait. Uuden lain tarkoitus on helpottaa yhdyskuntaseuraamusten kokonaiskuvan hahmottamista. Uuden lain myötä nykyisiin yhdyskuntaseuraamuksiin ei kuitenkaan tullut merkittäviä muutoksia eikä uusia yhdyskuntaseuraamuksia. Yhdyskuntaseuraamuksiin myös kuuluva valvottu koevapaus jätettiin uuden lain ulkopuolelle sen ollessa omanlaisensa seuraamus ehdottoman vankeuden ja yhdyskuntaseuraamuksen välissä. Valvotusta koevapaudesta jäi voimaan oma säädöksensä, eli laki valvotusta koevapaudesta (23.8.2013/629). (LaVM 18/2014 vp, 1-2.) Uuden yhtenäistetyn lain myötä annettiin myös uusi valtioneuvoston asetus. Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (5.5.2015/551) kumoo aiemmat yhdyskuntaseuraamuksia koskevat asetukset lukuun ottamatta asetusta valvotusta koevapaudesta. Uudessa asetuksessa ajatuksena on siis sama kuin laissakin, eli erilliset yhdyskuntaseuraamuksia koskevat asetukset koottiin yhteen asetukseen.

Uuden lain myötä nykyisiin yhdyskuntaseuraamuksiin ei tullut merkittäviä muutoksia vaan tarkoituksena oli selkeyttää yhdyskuntaseuraamusten sisältöä, tavoitteita ja keskinäisiä suhteita. Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta aiheuttaa kuitenkin muutoksia myös muutamiin muihin lakeihin, kuten esimerkiksi rikoslakiin (19.12.1889/39), nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annettuun lakiin (24.6.2010/633), vankeuslakiin (23.9.2005/767) ja valvotusta koevapaudesta annettuun lakiin (629/2013). (LaVM 18/2014 vp, 1-2.)

Opinnäytetyön kannalta oleelliset muutokset ulottuvat erilaisiin käsitteisiin ja viranomaisten työtehtäviin. Uuden lain myötä yhdyskuntaseuraamusten tuomitsemisen ja täytäntöönpanon edellyttämää selvitys ja arviointityötä pyrittiin selkeyttämään, koska aiemmin eri yhdyskuntaseuraamuksiin liittyi erinimisiä ja sisältövaatimuksiltaan erilaisia selvityksiä. Edellä mainitusta syystä järjestelmä oli hieman sekava syyttäjän ja tuomioistuimen näkökulmasta. Nykyään kaikista selvityksistä käytetään käsitettä seuraamusselvitys, kun taas aiemmin käytettiin myös käsitettä soveltuvuusselvitys. Lisäksi käsite ”rangaistusajan suunnitelma” yhtenäistää ja korvaa aiemmin eri seuraamuksissa käytetyt käsitteet, joita olivat toimeenpanosuunnitelma ja valvontasuunnitelma. Uuden lain myötä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanotehtävät keskitettiin Rikosseuraamuslaitokselle. Ennen myös ulosottomies huolehti valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta mutta sen ei koettu enää olevan tarkoituksenmukaista. (LaVM 18/2014 vp, 1-2; HE 215/2014 vp, 55, 58–59.) Opinnäytetyössä on käytetty vanhojen lakien mukaista oikeuskäytäntöä ja myös haastattelukysymykset on laadittu vanhojen lakien käsitteiden mukaisesti. Uusi laki ei kuitenkaan aiheuttanut suuria sisällöllisiä muutoksia, jonka vuoksi haastattelun tulokset ovat relevantteja.

2 YHDYSKUNTASEURAAMUKSET

Suomen kriminaalipolitiikassa olennaisena tavoitteena on löytää vaihtoehtoja ehdottomille vankeusrangaistuksille. Ehdottomalla vankeusrangaistuksella on usein huomattavia haittavaikutuksia rikokseen syyllistyneen elämään. Syrjäytymisen ja taloudellisen tilanteen huonontumisen riski kasvaa huomattavasti mahdollisen, ehdottomasta vankeusrangaistuksesta johtuvan, työ- tai opiskelupaikan menettämisen myötä. Vankilassa, niin nuoren ensikertalaisen vangin, kuin myös kokeneemman vangin yhteydet rikoksenuusijoihin saattavat ylläpitää haitallisia asenteita rikollisuutta kohtaan. (HE 17/20110 vp, 5.)

Yhdyskuntaseuraamukset toimivat soveltuviissa tilanteissa vaihtoehtona ehdottomille vankeusrangaistuksille ja tuovat rangaistusjärjestelmään eriasteisia konkreettisia seuraamuksia. Ennen yhdyskuntaseuraamuksia rangaistusjärjestelmässä oli vain ehdoton vankeus ja ehdollinen vankeus, joten yhdyskuntaseuraamukset tuovat rangaistusjärjestelmään hyviä välimuotoja. Seuraamukset ovat kuitenkin rangaistuksena tuomitun kannalta tuntevia ja niillä on tosiasiallista vaikutusta tuomitun elämään. (Karikoski, haastattelu 16.4.2015.)

Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun täytyy täyttää lailla säädetyt edellytykset ja noudattaa laissa säädettyjä velvollisuuksia. Tuomittuja tulee kohdella oikeudenmukaisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen. Seuraamuksen täytäntöönpanosta ei saa aiheutua tuomitulle suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä seuraamuksen täytäntöönpanon kannalta. Alle 21-vuotiaana rikoksen tehneille nuorille tuomittua seuraamusta täytäntöönpanossa kiinnitetään erityistä huomiota tuomitun iästä ja kehitysvaiheista johtuviin tarpeisiin. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 1:4.1-2 §.)

Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun yleisiin velvollisuuksiin kuuluu päihteettömyysvaatimuksen noudattaminen, osallistuminen yhdyskuntaseuraamuksen sisältönä olevaan toimintaan ja muiden rangaistusajan suunnitelmassa määrättyjen velvollisuuksien täyttäminen. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 1:5 §). Yleisten velvollisuuksien lisäksi yhdyskuntaseuraamukseen tuomituilla on erityisiä velvollisuuksia, joita käsitellään tässä opinnäytetyössä myöhemmin seuraamuskohtaisesti.

Aiemmin jokaisesta yhdyskuntaseuraamuksesta oli oma lakinsa. Pääosin lainsäädäntö oli toimiva mutta eri seuraamuksista lailla säätäminen eri aikoina, on johtanut esimerkiksi siihen, että perustuslain edellyttämät lailla säätämisen vaikutukset eivät täyty kaikilta osin. Hallituksen esitys eduskunnalle yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi (215/2014 vp.) pyrki päivittämään lainsäädäntöä tarvittavilta osin. 1.5.2015 voimaan astui yhdyskuntaseuraamukset yhteen kokoava laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015). Keskeisimmät uudella lailla säädettävät asiat keskittyvät rikoksesta epäillyn ja tuomitun oikeuksiin sekä viranomaisten toimintavaltuuksiin. Tavoitteena on myös selkeyttää lainsäädäntöä ja ilmentää seuraamusjärjestelmän sisältöä, tavoitteita ja eri seuraamusmuotojen keskinäistä suhdetta. (HE 215/2014 vp, 5.)

Yhdyskuntaseuraamukset ovat merkittävä osa suomalaista seuraamusjärjestelmää, joiden tavoitteena on rikoksentekijän sopeuttaminen yhdyskuntaan ja uusintarikollisuuden, sekä syrjäytymisen ehkäiseminen (HE 215/2014 vp, 5). Yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus ovat rikoslain 6 luvun 1§:n mukaisia yleisiä rangaistuslajeja. Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta erityisenä rangaistuksena on nuorisorangaistus. (Rikoslaki 39/1889 6:1.1–2§.) Edellä mainittujen lisäksi yhdyskuntaseuraamuksia ovat ehdollisen vankeuden valvonta, ehdonalaisen vapauden valvonta ja valvottu koevapaus (HE 215/2014 vp, 5).

Rikoksesta seuraamuksena oleva rangaistus määrätään noudattaen rikoksesta säädettyä rangaistusasteikkoa. Rangaistusta määrättäessä tulee ottaa huomioon kaikki lain mukaan rangaistuksen määrään ja lajiin vaikuttavat perusteet sekä rangaistuskäytännön yhtenäisyys. Yleisperiaatteen mukaan rangaistus mitataan siten, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuden ja vaarallisuuden, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Rangaistuksen mittaamisessa otetaan huomioon myös rikoslaisissa säädetty koventamis-, lieventämis-, ja kohtuullistamisperusteet sekä rangaistusasteikon lieventäminen. (RL 6:2 §, 6:3.1–2 §, 6:4 §.)

Ehdottomasta vankeusrangaistuksesta poiketen yhdyskuntaseuraamukset suoritetaan vapaudessa, jonka myötä rikoksentekijällä on mahdollisuus säilyttää sosiaaliset suhteet, opiskelu- tai työpaikka ja taloudellinen tasapaino. Erilaiset vapaudessa tarjottavat kuntouttavat toiminnot tukevat menestyksekkäimmin yhdyskuntaseuraamusten tavoitteiden saavuttamista. (HE 215/2014 vp, 5.) Yhteiskunnassa täytäntöön pantavan seuraamuksen aikana tuomitulle on mahdollista järjestää elämänhallintaa lisääviä ja uusintarikollisuutta ehkäiseviä toimintoja. Täytäntöönpanon yhteydessä

tuomitun on mahdollista kontrolliin lisäksi saada tukea, joka auttaa mahdollisesti laiminlyötyjen tai hankalina pidettyjen asioiden hoitamista. (HE 215/2014 vp, 33.)

Yhdyskuntaseuraamusten myönteisten vaikutusten saavuttamisessa tulee huomioida, että rikoksesta irtaantuminen on aikaa vievä prosessi, johon saattaa sisältyä retkahduksia. Tämä tulisi ottaa huomioon pohdittaessa useamman kerran rikoksesta tuomitun henkilön mahdollisuutta vielä suorittaa yhdyskuntaseuraamus. Yhdyskuntaseuraamukseen liittyy kuitenkin eräänlainen varoituslöggiikka, jonka mukaan seuraamusjärjestelmässä siirytään lopulta ehdottomaan vankeuteen jos yhdyskuntaseuraamusten suorittaminen ei onnistu. (HE 215/2014 vp, 33.)

Yhdyskuntaseuraamuksilla on myös välittömiä taloudellisia vaikutuksia eri seuraamusten täytäntöönpanon hintojen vaihdellessa. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano on merkittävästi edullisempaa kuin vankeusrangaistusten täytäntöönpano. Vuonna 2012 täytäntöönpanon kustannukset vuodessa vankia kohden olivat noin 65 480 euroa ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon kustannukset vuodessa yhdyskuntaseuraamusasiakasta kohden noin 4 660 euroa. Vuonna 2013 täytäntöönpanon kustannukset vuodessa vankia kohden olivat noin 66 240 euroa ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon kustannukset vuodessa yhdyskuntaseuraamusasiakasta kohden noin 4 950 euroa. (Rikosseuraamuslaitos 2014a, 8, viitattu 8.5.2015.)

Rikosprosessissa keskeisiä viranomaisia ovat poliisi, syyttäjä, Rikosseuraamuslaitos ja tuomioistuimet. Esitutkintaviranomaisena rikosasiassa toimii poliisi. Syyttäjä osallistuu esitutkintaan tekeillä yhteistyötä poliisin kanssa. Syyttäjä huolehtii rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta käsiteltävänä olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla. (Esitutkintalaki 22.7.2011/805 2:1.1 §, 2:1.3 §; Laki syyttäjälaitoksesta 13.5.2011/439 1:6.1 §.) Yleisesti rikosprosessia tarkastellessa syyttäjän tehtävänä on suorittaa syyteharkinta ja tehdä päätös syytteen nostamisesta tai syyttämättäjäntämispäätös. Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen kohdalla syyttäjän keskeisenä tehtävänä on seuraamusselvitysten tilaaminen Rikosseuraamuslaitokselta ja tarvittaessa muuntovaatimusten tekeminen tuomioistuimelle. (Karikoski, haastattelu 16.4.2015.) Tuomioistuimen käsiteltäväksi saatetussa asiassa tuomioistuin tekee ratkaisun. Pääasian ratkaisu rikosasiassa on tuomio, joka on joko syylliseksi tuomitseva tai vapauttava (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689 11:1 §, 11:4.2 §)

Rangaistusten täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa varten on oikeusministeriön alainen Rikosseuraamuslaitos, jonka toimialueena on koko Suomi. Rikosseuraamuslaitos jakaantuu kolmeen täytäntöönpanoalueeseen, joita ovat Etelä-Suomen rikosseuraamusalue, Länsi-Suomen rikosseuraamusalue ja Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue. Rikosseuraamusalueet jakautuvat edelleen rikosseuraamuskeskuksiin, joiden alaisuudessa toimii vankiloita ja yhdyskuntaseuraamustoimistoja. (Rikosseuraamuslaitos 2013a, viitattu 7.2.2015; Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 953/2009 1:1 §.)

Osan yhdyskuntaseuraamuksista määrää tuomioistuin ja osan täytäntöönpanoviranomainen, eli Rikosseuraamuslaitos. Ehdottoman vankeuden sijasta käytettävissä oleviin yhdyskuntapalveluun, valvontarangaistukseen, ehdollisen vankeuden valvontaan ja nuorisorangaistukseen tuomitsee tuomioistuin. Ehdottoman vankeuden loppuvaiheessa osana vankeusrangaistusta käytettäviin valvottuun koevapauteen ja ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisesta päättää Rikosseuraamuslaitos, laissa tarkkaan säädetyin edellytyksin. (HE 215/2014 vp, 37; L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 1:1.2 §; KoeVL 4:32.2 §.)

2.1 Nuorisorangaistus

Vuonna 1997 nuorisorangaistus otettiin käyttöön Suomessa alueellisena kokeiluna lailla nuorisorangaistuksen kokeilemisesta (1058/1996). Kyseisen lain sijalle säädettiin vuonna 2005 voimaan tullut ja koko maan kattava laki nuorisorangaistuksesta (21.12.2004/1196). (Frände 2012, 368.) Vuoden 2011 alusta tuli voimaan laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä (24.6.2010/633). Laki ei koske vain 15–17 vuotiaille määrättävää nuorisorangaistusta vaan rikoksesta epäillyn nuoren tilanteen selvittämistä yleensä. Nuorella rikoksesta epäillyllä tarkoitetaan henkilöä, jonka epäillään syylistyneen rikokseen 15–20 vuotiaana. (Frände 2012, 364.) Lakia nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä sovelletaan 15–20-vuotiaana tehdystä rikoksesta epäillyn nuoren syyteharkintaa, seuraamuksen määräämistä ja seuraamuksen täytäntöönpanoa varten tehtävään tilanteen selvittämiseen. Esitutkintaviranomaisen tulee ilmoittaa nuoren rikoksesta syyttäjälle, sosiaaliviranomaiselle ja Rikosseuraamuslaitokselle 14 vuorokauden kuluessa esitutkinnan valmistumisesta. Ilmoitusta ei tarvitse tehdä, jos esitutkinta on lopetettu saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi tai rikos on tehty epäillyn ollessa 18–20-vuotias ja asiassa käytetään rangaistusmääräys- tai rikesakkomenettelyä. (L nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 633/2010 1 §, 3 §; Frände 2012, 365.)

Ilmoituksen saatuaan syyttäjän tulee, 14 vuorokauden kuluessa, pyytää Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvitys, jos rikoksesta on odotettavissa ankarampi rangaistus kuin sakkoa. Seuraamusselvitystä laadittaessa myös nuorta kuullaan. Selvitys voidaan kuitenkin laatia nuorta kuulematta, jos kuuleminen on ilmeisen tarpeetonta, nuori kieltäytyy kuulemisesta tai häntä ei ole tavoitettu. (L nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 663/2010 4–5 §, 7 §.) Jos Rikosseuraamuslaitos pitää rikoksesta epäiltyä soveltuvana nuorisorangaistukseen tai jos syyttäjä tai tuomioistuin erikseen pyytää, liitetään seuraamusselvitykseen rangaistusajan suunnitelma. Rangaistusajan suunnitelma laaditaan yhteistyössä rikoksesta epäillyn nuoren kanssa. Suunnitelma sisältää tiedot tuomitun valvontaan liittyvistä asioista, velvollisuuksista, täytäntöönpanoon sisältyvästä työstä tai muusta toiminnasta ja täytäntöönpanoon liitettävistä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävästä tukitoimenpiteistä. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 3:11 §.)

Rikoslaisissa määritellyllä rangaistusasteikon lieventämisellä tarkoitetaan, että rangaistus voidaan määrätä noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa, jos rikos on tehty alle 18-vuotiaana. (RL 6:8.1 § 1 k.) Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta, jos sakko katsotaan liian vähäiseksi rangaistukseksi ja painavat syyt eivät vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista, ottaen huomioon rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys ja rikosentekijän aikaisemmat rikokset. Nuorisorangaistukseen tuomitseminen edellyttää myös, että ehdollista vankeutta valvontoiheen ei voida pitää riittävänä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikoksien ehkäisemiseksi. Edellä mainituin edellytyksin, nuorisorangaistus voidaan tuomita myös sellaisista tuomioistuimessa samalla kertaa käsiteltävistä rikoksista, joista vain osa on tehty alle 18-vuotiaana. (RL 6:10a §.)

Nuorisorangaistusta voidaan tuomita vähintään neljä kuukautta ja enintään yksi vuosi. Nuorisorangaistukseen sisältyy valvontatapaamisia, valvonnan alaisena suoritettavia sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia, sekä niiden yhteydessä tarjottavaa tukea ja ohjausta. Lisäksi rangaistukseen sisältyy valvonnassa tapahtuvaa työelämään ja työn tekemiseen perehtymistä, jos sitä ei pidetä ilmeisen tarpeettomana tai se ei ole erityisen vaikeasti järjestettävissä. Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanoon sisältyviä tilaisuuksia, joihin tuomittu on velvollinen osallistumaan, voi viikoittain olla enintään kahdeksan tuntia. Viikoittaisen tuntimäärän on mahdollista vaihdella täytäntöönpanon edellyttämällä tavalla nuorisorangaistuksen aikana. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 11:64 §.)

Nuorisorangaistukseen sisältyy myös päihitteettömyysvaatimus. Tuomittu ei saa olla alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen valvontatapaamisissa, seuraamuksen täytäntöönpanon edellyttämissä tilaisuuksissa eikä täytäntöönpanoon liittyvässä työ-, koulutus-, kuntoutus-, tai muussa toimintapaikassa. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 11:65 §.) Nuorisorangaistukseen tuomittua valvoo Rikosseuraamuslaitoksen virkamies, eli valvoja, jonka apuna voi toimia tehtävään sopiva apuvalvoja (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 2:7.1-2 §).

Nuorisorangaistukseen tuomitun rikkoessa velvollisuuksiaan voidaan tuomitulle antaa huomautus tai kirjallinen varoitus. Jos nuorisorangaistukseen tuomittu rikkoo törkeästi velvollisuuksiaan, tulee syyttäjän saattaa asia viipymättä käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Asia käsitellään siinä käräjäoikeudessa, joka on ensimmäisenä oikeusasteena käsitellyt kyseisen rikosasian tai käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai oleskelee vakinaisesti. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 11:66 §.)

Tuomioistuimen todetessa nuorisorangaistukseen tuomitun rikkoneen törkeästi velvollisuuksiaan, tulee sen tuomita nuorisorangaistukseen tuomittu suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen osan sijasta muuhun rangaistukseen. Uutta rangaistuksen lajia valittaessa tuomioistuin ottaa huomioon harkintaperusteina tuomitun iän, suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen osan, tuomitavan moitittavan menettelyn vakavuusasteen ja nuorisorangaistuksen tuomitsemiseen johtaneen rikoksen laadun. Nuorisorangaistuksen tilalle voidaan tuomita ehdoton vankeusrangaistus jos nuorisorangaistus on jäänyt kokonaan tai suurelta osin suorittamatta ja siihen on edellä mainitut harkintaperusteet huomioon ottaen erityistä syytä. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 11:67 §.)

2.2 Ehdollisen vankeuden valvonta

Enintään kahden vuoden määräaikainen vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdolliseksi. Tämä edellyttää sitä, että ehdollisen vankeuden tuomitsemiselle ei ole estettä huomioiden rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus. Rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden ja kolmen kuukauden ajaksi. Valvontaan tuomitseminen edellyttää, että sitä pidetään perusteltuna

tekijän sosiaalisen selviytymisen parantamiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi. (RL 6:9.1 §, 6:10.2 §.)

Ehdollisen vankeuden valvonnan valvojana toimii Rikosseuraamuslaitoksen virkamies, jonka apuna voi toimia myös tehtävään soveltuva apuvalvoja. Valvojan ja apuvalvojan tehtäviin kuuluu tukea ja ohjata valvottavaa, sekä valvoa, että valvottava noudattaa lailla säädettyjä velvollisuuksiaan. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 2:7.1-2 §, 2:8.1 §.) Valvontaan sisältyy sosiaalista toimintakykyä edistävien tehtävien ja ohjelmien lisäksi säännöllisiä tapaamisia valvojan tai apuvalvojan ja valvotun välillä. Tapaamisten tarkoitus on seurata valvottavan olosuhteita ja auttaa valvottavaa elämään rikoksetonta elämää. Valvontatapaamisia ja ohjelmia voi olla kuukausittain enintään 12 tuntia tai erityisestä syystä enintään 24 tuntia. Tuntimäärä voi vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää. Valvonta voidaan lakkauttaa jos valvonta-aika on kestänyt vähintään kuusi kuukautta ja on ilmeistä, että valvonnan jatkaminen ei ole tarpeellista. Valvonnan lakkauttaa, valvojan esityksestä, Rikosseuraamuslaitos. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 10:60 §.)

Valvottavan tulee noudattaa velvollisuuksiaan ja saapua määrättyihin valvontatapaamisiin. Luvaton saapumatta jättäminen valvontatapaamiseen voi johtaa siihen, että poliisi noutaa valvottavan tapaamiseen. Valvottava ei saa olla päihdyttävän aineen alaisena valvontatapaamisessa tai muussa valvontaan liittyvässä tilaisuudessa. Valvottavalle kuuluvien velvollisuuksien rikkominen voi johtaa suulliseen huomautukseen tai ankarampaan kirjalliseen varoitukseen. Törkeä velvollisuuksien rikkominen voi johtaa valvonta-ajan pidentämiseen maksimissaan kuudella kuukaudella. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:24.1 §, 5:25 §, 10:61 §, 10:62.3 §.)

2.3 Valvottu koevapaus

Yhdyskuntaseuraamukseen kuuluu myös valvottu koevapaus, vaikka se luonteeltaan poikkeakin muista yhdyskuntaseuraamuksista asettuen ehdottoman vankeuden, yhdyskuntaseuraamuksen ja ehdonalaiseen vapauteen pääsemisen väliin ja sisältäen sekä yhdyskuntaseuraamuksen että vankeuden elementtejä (HE 215/2014 vp, 6). Valvottu koevapaus tarkoittaa, että vanki voidaan sijoittaa enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista tai koko rangaistuksen suorittamisesta vankilan ulkopuolelle, jolloin häntä valvotaan teknisin välinein ja muulla tavoin (RL 2c:8 §). Koeva-

pauteen sijoitettua ja rangaistusajan suunnitelman noudattamista valvotaan asuntoon asennettavilla, koevapauteen sijoitetun haltuun annettavilla tai hänen ylleen kiinnitettävillä teknisillä välineillä tai näiden välineiden yhdistelmillä (KoevL 1:7.1 §).

Valvotun koevapauden täytäntöönpanosta vastaa Rikosseuraamuslaitoksen virkamies, jonka apuna voi toimia apuvalvoja. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen tehtävänä on tukea ja ohjata koevapauteen sijoitettua, sekä tehdä valvontakäyntejä asuntoon tai paikkaan, jossa koevapauteen sijoitettu suorittaa toimintavelvollisuuttaan. Tehtäviin kuuluu myös yhteydenpito koevapauteen sijoitettuun ja tarvittaessa samassa asunnossa asuviin henkilöihin, valvoa velvollisuuksien noudattamista ja ilmoittaa velvollisuuksien rikkomisesta Rikosseuraamuslaitokselle, sekä laatia selvitys asiasta. (KoevL 4:29–30 §.)

Valvottuun koevapauteen päästäminen on harkinnanvaraista. Rikosseuraamuslaitoksen keskuhallintoyksikkö päättää elinkautista vankeutta ja koko rangaistusta suorittavan vangin sijoittamisesta valvottuun koevapauteen. Muiden vankien sijoittamisesta valvottuun koevapauteen päättää vankilan johtaja. (KoevL 4:32.1-2 §.) Vangin edellytykset sijoittua valvottuun koevapauteen selvitetään vankilassa hyvissä ajoin ennen mahdollista koevapauteen sijoittamista. Edellytyksiä selvitetäessä arvioidaan erityisesti vangin sitoutumista valvottuun koevapauteen asetettujen velvollisuuksien noudattamiseen. (KoevL 2:9.1 §.)

Valvotun koevapauden tavoitteena on edistää ja ylläpitää vangin valmiuksia sopeutua yhteiskuntaan suunnitelmallisen ja asteittaisen vapauttamisen kautta (KoevL 1:2.1 §). Vangille tulee selvittää valvottuun koevapauteen liittyvien määräysten merkitys ja seuraamukset niiden rikkomisesta. Valvottuun koevapauteen sijoittaminen edellyttää vangin oman kirjallisen suostumuksen lisäksi samassa asunnossa asuvien kirjallista suostumusta. (KoevL 2:10 §.) Valvottuun koevapauteen sijoittamisen edellytyksiä on myös, että:

- 1) koevapaus edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista ja vanki suostuu valvontaan koevapauden ajaksi
- 2) vangin käyttäytymisestä rangaistusaikana, hänen henkilöstään ja rikollisuudestaan saatujen tietojen perusteella koevapauden ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä
- 3) vangilla on käytössään koevapauden täytäntöönpanoon soveltuva asunto
- 4) vanki sitoutuu noudattamaan hänelle mahdollisesti määrättyä lääkehoitoa ja siihen mahdollisesti liittyvää muuta hoitoa, sekä tukea koskevia määräyksiä

- 5) vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita ja dopingaineita ja sitoutuu päihteettömyyden valvontaan
- 6) vanki antaa kirjallisen suostumuksen siihen, että Rikosseuraamuslaitos on tarpeen mukaan yhteydessä viranomaisiin, yksityisiin yhteisöihin ja henkilöihin koevapauden edellytysten selvittämistä tai ehtojen noudattamista koskeissa asioissa
- 7) vanki sitoutuu noudattamaan yhteydenpitoa koskevia määräyksiä ja muita asunnon ulkopuolella liikkumiseen ja toimintaan liittyviä kirjallisia ehtoja. (KoevL 1:3 §.)

Valvottuun koevapauteen päästettävä henkilö on velvollinen noudattamaan hänelle laadittua rangaistusajan suunnitelmaa, joka sisältää koevapauden alkamisen ja päättymisen päivämäärät, määräykset koevapauteen sijoitetun asunnosta, toimintavelvollisuuden sisällöstä, koevapauden valvonnasta, liikkumis- ja tapaamisrajoitteista, yhteydenpitovelvoitteista ja muista valvotun koevapauden täytäntöönpanolle välttämättömistä ehdoista (KoevL 2:14.1 §). Valvottuun koevapauteen sijoitetun yleisiin velvollisuuksiin kuuluu rangaistusajan suunnitelman noudattamisen lisäksi, yhteydenpito Rikosseuraamuslaitokseen sekä ilmoittautuminen Rikosseuraamuslaitoksen yksikössä tai poliisilaitoksella, ilmoittaa koevapauden täytäntöönpanon kannalta välttämättömät tiedot käyttämästään lääkityksestä, noudattaa mahdollisesti määrättyä lääkehoitoa ja päästää valvontatehtävää suorittavaa Rikosseuraamuslaitoksen virkamies ja apuvalvoja asuntoonsa. Valvottuun koevapauteen sijoitetun tulee myös käsitellä huolellisesti haltuun annettuja valvontavälineitä. (KoevL 3:17 §.)

Koevapauteen sijoitetun syyllistyessä rikokseen tai törkeästi ja tahallisesti rikkoessa koevapauteen liittyviä velvollisuuksiaan, voidaan koevapaus peruuttaa määräajaksi tai kokonaan. Koevapaus voidaan peruuttaa enintään siltä osin, kuin sitä ei ole vielä suoritettu ja koevapauteen sijoitettu palautetaan vankilaan suorittamaan koevapauden peruutettu osa. Vähäisemmästä velvollisuuksien rikkomisesta, koevapauteen sijoitetulle tulee antaa suullinen huomautus tai tarvittaessa kirjallinen varoitus. (KoevL 3:26.1 §, 3:26.3 §.) Tilanteessa, jossa koevapauteen sijoitetun epäillään rikkoneen velvollisuuksiaan, on Rikosseuraamuslaitoksen laadittava asiasta selvitys. Koevapauteen sijoitetulle tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi selvitystä tehtäessä. Koevapauteen sijoitettu voidaan toimittaa vankilaan velvollisuuksien rikkomisen selvittämisen ja seuraamuksen määräämisen vaatiksi ajaksi, jos koevapauteen sijoitetun epäillään törkeästi rikkoneen hänelle asetettuja velvollisuuksiaan. (KoevL 3:27.1 §, 3:27.2 §.) Valvottu koevapaus loppuu koevapauteen sijoitetun päästessä ehdonalaiseen vapauteen, tai kun vankeusrangaistus on kokonaan suoritettu (KoevL 5:36.1 §).

2.4 Ehdonalaisen vapauden valvonta

Rikoslain mukaan ehdonalainen vapauttaminen tarkoittaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun vangin päästämistä suorittamaan loppuosa rangaistuksestaan vapaudessa. Määräaikaista vankeusrangaistusta suorittava päästetään ehdonlaiseen vapauteen, jollei ehdonlaiseen vapauteen päästämiseksi ole RL:n 2c:9 §:n mukaisia syitä lykkäämiselle, kun vanki on suorittanut rangaistuksestaan kaksi kolmasosaa tai alle 21-vuotiaana tehdyn rikoksen perusteella tuomitusta rangaistuksesta puolet. Ehdonlaiseen vapauteen päästämiseen voidaan noudattaa myös pienempää määräosaa siten, että vanki, joka ei ole rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, päästetään ehdonlaiseen vapauteen kun rangaistuksesta on suoritettu puolet tai alle 21-vuotiaana tehdyn rikoksen perusteella tuomitusta rangaistuksesta yksi kolmasosa. Pienempää määräosaa voidaan soveltaa myös, vaikka henkilö on rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana ollut vankilassa suorittamassa sakon muuntorangaistusta tai rangaistusta siviilipalvelusrikoksesta. Ehdonlaiseen vapauteen pääseminen tulee mahdolliseksi kun vankeusrangaistuksesta on suoritettu vähintään 14 päivää. Yhteistä vankeusrangaistusta suorittavan eri rikosten johtaessa eri määräosien soveltamiseen, ehdonalainen vapauttaminen tulee kyseeseen niistä suuremman mukaan. (RL 2c:5-6 §.)

Ehdonalainen vapauttaminen elinkautisesta vankeudesta tulee kysymykseen aikaisintaan, kun vankilassaoloaikaa on kertynyt kaksitoista vuotta. Alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta elinkautiseen vankeuteen tuomittu vanki on mahdollista päästää ehdonlaiseen vapauteen aikaisintaan, kun vankilassaoloaikaa on kertynyt kymmenen vuotta. Ehdonalaista vapauttamista harkittaessa huomioidaan elinkautiseen vankeusrangaistukseen johtaneen rikoksen tai rikosten laatu, sekä muut rangaistukset, jotka elinkautinen vankeusrangaistus käsittää tai jotka on suoritettu RL:n 2c:10 a §:ssä tarkoitettuna vankilassaoloaikana. Huomiota kiinnitetään myös tuomitun muuhun mahdolliseen myöhempään rikollisuuteen ja vangin alltiuteen syllistyä uudestaan henkeä, terveyttä tai vapautta törkeästi loukkaavaan rikokseen. Vapauttamisharkinnassa tulee ottaa huomioon myös rangaistusajan suunnitelman noudattaminen ja vankila-aikainen käyttäytyminen yleensä. Elinkautiseen vankeuteen tuomittu voidaan sijoittaa valvottuun koevapauteen ennen ehdonlaiseen vapauteen päästämistä. (RL 2c:9.2 §, 2c:10 §.)

Ehdonlaiseen vapauteen pääsevä vanki tulee asettaa koeajaksi valvontaan, jos koeaika on pitempi kuin yksi vuosi, rikos on tehty alle 21-vuotiaana, vanki itse pyytää tai vanki on sitoutunut noudattamaan valvotusta koevapaudesta säädetyn lain (629/2013) 4 §:n mukaista lääkehoitoa.

Vanki voidaan jättää asettamatta valvontaan, jos sen katsotaan olevan erityisestä syystä selvästi tarpeetonta. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 12:70 §.) Rikosseuraamuslaitos huolehtii valvonnan täytäntöönpanosta. Ehdonalaisen vapauden valvojana toimii Rikosseuraamuslaitoksen virkamies, jonka apuna tarvittaessa voi toimia apuvalvoja. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 2:6 §, 7:1-2 §, 12:70 §.)

Valvonnan sisältö ilmenee Rikosseuraamuslaitoksen laatimasta valvontaa koskevasta rangaistusajan suunnitelmasta, joka laaditaan hyvissä ajoin ennen valvontaan asetetun vapautumista, jotta se voidaan ottaa käyttöön valvonnan alkaessa. Suunnitelmaa laadittaessa Rikosseuraamuslaitos tekee tarpeellisessa määrin yhteistyötä vangin koti- ja asuinkunnan sekä muiden viranomaisten, yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa. Valvontaa koskeva rangaistusajan suunnitelma tulee sovittaa yhteen vankeusaikaisen rangaistusajan suunnitelman kanssa. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 12:71.3 §.)

Valvontaan sisältyy valvojan ja valvottavan välisiä säännöllisiä tapaamisia, joiden tarkoitus on käsitellä rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä, seurata valvottavan olosuhteita ja parantaa valvottavan kykyä elää elämää syyllistymättä rikoksiin. Valvontatapaamisia sekä valvontaan sisältyviä tehtäviä ja ohjelmia voi kuukausittain olla enintään 12—30 tuntia. Kuukausittainen tuntimäärä voi vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 12:71.1-2 §.)

Valvottava on velvollinen noudattamaan rangaistusajan suunnitelmaa, valvojan antamia määräyksiä ja pitämään yhteyttä valvojaan valvontasuunnitelmaan kirjatun tavan mukaisesti. Valvottava ei saa olla päihdyttävän aineen alaisena valvontatapaamisissa, valvonnan täytäntöönpanon edellyttämässä toiminnassa tai tilaisuuksissa. Valvonnan alkaessa valvottavalle ilmoitetaan, mitä seuraamuksia edellä mainittujen velvollisuuksien rikkomisesta voi valvottavalle aiheutua. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 4:14.3 §, 5:21 §.) Valvontatapaamisia on yleensä valvonnan alkuvaiheessa useammin, joita voidaan valvonnan kuluessa tarpeen mukaan harventaa (Rikosseuraamuslaitos 2012, viitattu 26.2015).

Rikosseuraamuslaitoksen tulee antaa valvottavalle kirjallinen varoitus, jos valvottava ilman hyväksyttävää syytä laiminlyö velvollisuuksiaan muutoin kuin törkeästi. Tuomitun rikkoessa törkeästi velvollisuuksiaan tai jos tuomittu edelleen kirjallisesta varoituksesta huolimatta rikkoo velvollisuuksi-

aan, tulee Rikosseuraamuslaitoksen saattaa asia syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi. Syyttäjä voi arvioida, että osa valvottavan jäännösrangaistusta tulee panna täytäntöön, jolloin syyttäjä viipymättä esittää vaatimuksen jäännösrangaistuksen täytäntöönpanosta asiassa toimivaltaiselle tuomioistuimelle. Tuomioistuin voi määrätä jäännösrangaistusta pantavaksi täytäntöön vähintään 4 ja enintään 14 päivää. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:25 §, 5:26.1 §, 12:75 §.)

Rikosseuraamuslaitos voi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan, jos valvonta-ajan kestänyt vähintään kuusi kuukautta on ilmeistä, että valvonnan jatkaminen ei ole tarpeen. Rikosseuraamuslaitos arvioi valvonnan tarvetta sen myötä, miten tuomitun elämänolosuhteet ovat vakiintuneet ja millainen riski tuomitulla on syyllistyä jälleen rikokseen. Samaa harkintaa Rikosseuraamuslaitos tekee silloin, kun valvonta-aika on kestänyt yhden vuoden ja kuusi kuukautta, jolloin Rikosseuraamuslaitoksen harkittavaksi tulee voidaanko valvonta lakkauttaa vai onko valvontaa tarpeen jatkaa. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 12:76 §.)

3 YHDYSKUNTAPALVELU

Laki yhdyskuntapalvelun kokeilemisesta (1105/90) tuli voimaan 1.1.1991. Yhdyskuntapalvelurangaistusta koskeva kokeilu kattoi aluksi vain osan Suomea, mutta vuoden 1994 huhtikuun alusta kokeilu laajennettiin koko maahan. Yhdyskuntapalvelu liitettiin pysyväksi osaksi Suomen rangaistusjärjestelmää 1.1.1997. (HE 144/1996 vp, Esityksen pääasiallinen sisältö ja 1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.)

Yhdyskuntapalvelu on ehdottoman vankeuden sijasta tuomittava rangaistus, joka tuomitaan enintään kahdeksan kuukauden vankeusrangaistuksen sijaan. Kahdeksan kuukauden rajan huomioimisen mahdollistamiseksi, tuomioistuimen on ensin tuomittava ehdoton vankeusrangaistus ja sitten muunnettava rangaistus yhdyskuntapalveluksi. Yhdyskuntapalveluun tuomitseminen edellyttää, että valvontarangaistusten, ehdottomien vankeusrangaistusten, aiempien yhdyskuntapalvelurangaistusten, rikollisen toiminnan jatkamisen tai muiden painavien syiden ei katsota olevan esteenä rangaistuksen tuomitsemiseen. Yhdyskuntapalveluun tuomitsemista puoltavana perusteena otetaan huomioon se, että rikos on tehty alle 21-vuotiaana, jos rangaistusta tuomittaessa joudutaan harkitsemaan aikaisempien rangaistusten merkitystä. Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksenä on myös rikosentekijän suostumus yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle ja oletus, että rikosentekijällä on tarvittavat edellytykset suoriutua yhdyskuntapalvelusta. (Frände 2012, 351; RL 6:11 §.)

Yhdyskuntapalvelusta suoriutumisen arviointia varten Rikosseuraamuslaitos laatii rikosentekijästä seuraamusselvityksen. Yhdyskuntapalvelu käsittää vähintään 14 ja enintään 240 tuntia valvonnan alla tehtävää säännöllistä ja palkatonta työtä. Yhdyskuntapalveluun tuomittu voi suorittaa rangaistuksestaan enintään 30 tuntia osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan taikka sosiaali- tai terveydenhuollon julkisen tai yksityisen palveluntuottajan järjestämään avohoitoon. Tällaisen toiminnan tai hoidon tarkoitus on lisätä tuomitun edellytyksiä suoriutua yhdyskuntapalvelusta ja vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä ja mahdollisia päihdeongelmia. Tuomitusta tuntimäärästä kuitenkin vähintään puolet tulee olla yleishyödyllistä työtä. Toiminnan määrää koskevista rajoitteista on mahdollista poiketa, jos yhdyskuntapalvelu on tuomittu alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta. Alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomittu yhdyskuntapalvelu nimittäin voi sisältää myös nuorille suunnattuja sosiaalista toimintakykyä edistäviä

tehtäviä ja ohjelmia, sekä tukea ja ohjausta. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 3:10.3 §, 8:37 §.)

Valtioneuvoston asetuksessa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (551/2015) säädetään palvelupaikan järjestäjästä. Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimisto hyväksyy palvelupaikan järjestäjän, joka voi olla julkisyhteisö, julkisoikeudellinen yhdistys tai muu voittoa tavoittelematon yhteisö tai säätiö. Palvelupaikan järjestäjä voi olla myös voittoa tavoitteleva yhteisö tai säätiö, joka tuottaa palveluja julkisyhteisölle julkisen valvonnan alaisena. Lisäksi palvelupaikan järjestäjänä voi olla elinkeinonharjoittaja, joka on rekisteröity sosiaalisten yritysten rekisteriin. Yhdyskuntaseuraamustoimiston on tehtävä yhdyskuntapalvelun toteuttamisesta sopimus hyväksytyyn palvelupaikan järjestäjän kanssa, johon on kirjattu osapuolten oikeudet ja velvollisuudet sekä palvelupaikan yhdyshenkilö. Palvelupaikkaa järjestettäessä pyritään löytämään tehtäviä, jotka ovat sopivia tuomitulle. Palvelutehtävät ovat yleensä luonteeltaan avustavia tehtäviä ja ne riippuvat palvelupaikasta. Työtä on 3-4 tuntia päivässä ja yleensä kaksi kertaa viikossa. (Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 551/2015 3:15.2 §, 6:26 §; Laki sosiaalista yrityksistä 1351/2003 2.1 §; Rikosseuraamuslaitos 2015a, viitattu 3.5.2015.)

3.1 Seuraamusselvitys ja yhdistetty selvittämisspyyntö

Syyttäjä tai tuomioistuin pyytää Rikosseuraamuslaitosta laatimaan rikoksesta epäillystä seuraamusselvityksen, jos rikoksesta epäiltyä syytetään sellaisesta rikoksesta, josta todennäköisesti tuomitaan yhdyskuntapalveluun. Seuraamusselvitys voidaan laatia myös rikoksesta epäillyn pyynnöstä edellyttäen, että siihen on painava syy. Selvitystä ei ole tarpeen hankkia, jos odotettavissa olevan rangaistuksen laji ja pituus, sekä muut seikat huomioiden yhdyskuntapalveluun tuomitseminen on selkeästi epätodennäköistä. Esimerkiksi törkeää pahoinpitelyä koskeva syyte ei voi johtaa yhdyskuntapalveluun, rangaistusminimin kyseisestä rikoksesta ollessa yhden vuoden, joten tällaisessa tilanteessa myöskään selvitystä ei tarvitse tehdä. Selvitystä ei ole tarpeen tehdä myöskään, jos rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen, jolla ei ole vakituista asuntoa Suomessa ja on epätodennäköistä, että yhdyskuntapalveluun tuomitseminen ja yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon siirto toiseen maahan olisivat mahdollisia. (Frände 2012, 351–352; L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 3:10.1-2 §.)

Seuraamusselvitystä tehdessä Rikosseuraamuslaitoksen tulee arvioida rikoksesta epäillyn kyky ja halukkuus suoriutua yhdyskuntapalvelusta. Huomioon otettavia seikkoja ovat rikoksesta epäillyn aiempi rikollisuus, päihteiden käyttö, muut olosuhteet ja mahdollisten tukitoimien tarve. Yhdyskuntapalveluun tuomitseminen ja täytäntöönpano edellyttävät rikoksenteikijän suostumusta, joka tiedustellaan selvityksen tekemisen yhteydessä. Laadittu seuraamusselvitys lähetetään pyynnön tehneelle syyttäjälle. Tilanteissa, joissa selvitystä on pyytänyt tuomioistuin tai rikoksesta epäilty, lähetetään selvitys asianomaiselle tuomioistuimelle. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 3:10.1-3 §; Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 551/2015 2:4 §.)

Tilanteissa, joissa kumpi tahansa yhdyskuntapalvelusta tai valvontarangaistuksesta voi tulla kyseeseen rikoksenteikijän rangaistuksena, on syyttäjän kannalta perusteltua hankkia Rikosseuraamuslaitokselta yhdistetty selvittämispyyntö rikoksenteikijästä. Syyttäjän katsoessa yhdistetyn selvittämispyyntö tekemisen tarpeelliseksi, syyttäjä voi samalla pyynnöllä ensisijaisesti pyytää Rikosseuraamuslaitosta selvittämään rikoksenteikijän soveltuvuutta yhdyskuntapalvelulle ja toissijaisesti edellytykset valvontarangaistuksen tuomitsemiselle. Ankaruudeltaan valvontarangaistus asettuu yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin. (Valtakunnansyyttäjänvirasto 2011, 8-9; Karikoski, haastattelu 16.4.2015.)

Yhdistetyssä pyynnössä tehdään selväksi, että Rikosseuraamuslaitoksen tulee ryhtyä selvittämään edellytyksiä valvontarangaistuksen tuomitsemiselle vain, jos rikoksenteikijä ei anna suostumustaan yhdyskuntapalvelulle tai ei ole siihen soveltuva. Yhdistetty selvittämispyyntö säästää aikaa rikosprosessissa mutta valvontarangaistuksen edellytyksien selvittäminen on hyvin perusteellinen menettely ja sitoo huomattavasti Rikosseuraamuslaitoksen resursseja, jonka vuoksi yhdistetyn selvittämispyyntö tekemistä tulee harkita tarkasti. Yhdistetyn selvittämispyyntö esittäminen syyttäjältä Rikosseuraamuslaitokselle on hyvin yleisesti tarpeellista. Syyttäjän katsoessa, että rikoksenteikijä ei yksinkertaisesti sovellu yhdyskuntapalveluun, voidaan suoraan pyytää selvitystä valvontarangaistuksen tuomitsemiselle. Tämä on kuitenkin hyvin harvinaista ja tapahtuu tilanteissa, joissa rikoksenteikijä ei ole soveltuva yhdyskuntapalveluun esimerkiksi lukuisten aikaisempien yhdyskuntapalveluiden vuoksi mutta valvontarangaistus voisi tulla vielä kyseeseen. (Valtakunnansyyttäjänvirasto 2011, 8-9; Karikoski, haastattelu 16.4.2015.)

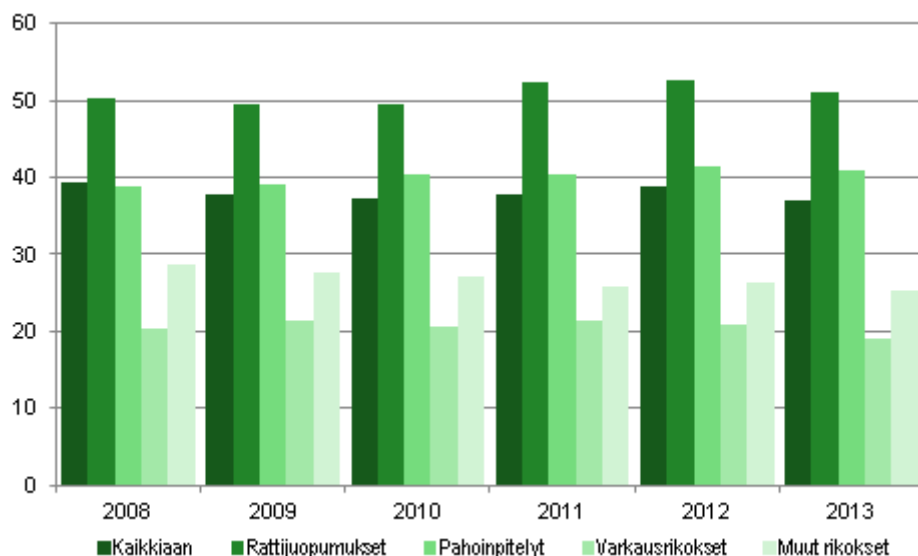
Rikosseuraamuslaitoksen pitäessä rikoksesta epäiltyä soveltuvana yhdyskuntapalvelun suorittamiseen tai syyttäjän tai tuomioistuimen pyytäessä, seuraamusselvitykseen liitetään rangaistusajan suunnitelma. Rikosseuraamuslaitos laatii suunnitelman yhteistyössä rikoksesta epäillyn kanssa.

Suunnitelmaan sisällytetään tiedot tuomitun velvollisuuksista, täytäntöönpanoon sisältyvästä palkattomasta työstä, kuntoutuksesta tai muusta toiminnasta, valvontaan liittyvät asiat, sekä tiedot täytäntöönpanoon liitettävistä tukitoimenpiteistä. Tarvittaessa Rikosseuraamuslaitos selvittää rikoksesta epäillyn elinolosuhteita ja tukitoimenpiteiden tarvetta yhteistyössä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 3:11-12.1 §.)

Vuonna 2012 selvityspyyntöjä yhdyskuntapalveluun soveltuvuudelle tehtiin Rikosseuraamuslaitokselle 5357 kappaletta, joista 4089:stä selvitys tehtiin. Luku 4089 ei sisällä tapauksia, joista lausuntoa ei ole voitu laatia. Myönteisiä lausuntoja oli 3414 kappaletta. (Rikosseuraamuslaitos 2013b, 46, viitattu 7.2.2015.) Puolestaan vuonna 2013 pyydettyjä selvityksiä oli 4589 kappaletta, joista 3610:stä tehtiin selvitys. Luku 3610 ei sisällä tapauksia, joissa lausuntoa ei ole voitu laatia. Myönteisiä lausuntoja oli 3124 kappaletta. (Rikosseuraamuslaitos 2014b, 39, viitattu 7.2.2015.) Kielteisten selvitysten syynä on yleensä syytetyn hallitsematon päihteidenkäyttö (Rikosseuraamuslaitos 2015b, viitattu 9.5.2015).

3.2 Rikoksen laji ja rangaistuslajin soveltuvuus

Rikoksentehtäjä, joka tuomitaan enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei sille ole lailla säädettyjä esteitä (RL 6:11.1 §). Pelkästään jo rikoksen laji voi siis olla esteenä yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle, jos rangaistuksena rikoksesta voi olla yli kahdeksan kuukautta ehdotonta vankeutta. Yhdyskuntapalveluun voidaan tuomita myös ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena jos ehdollinen vankeusrangaistus on kahdeksan kuukautta tai sitä pidempi. Tällöin yhdyskuntapalvelun pituus on vähintään 14 tuntia ja enintään 90 tuntia. (RL 6:10.1 §.) Seuraavassa kuviossa esitetään yhdyskuntapalvelun käyttö eri rikoksissa vuosilta 2008–2013.

KUVIO 1. Yhdyskuntapalvelun käyttö eri rikoksissa 2008–2013 (%) (Tilastokeskus 2014, viitattu 7.2.2015)

Kuviossa 1 on esitetty yhdyskuntapalvelun käyttö eri rikoksissa vuosilta 2008–2013 prosentteina, joista tarkemmin tarkastellaan vuosia 2012–2013. Selkeästi eniten yhdyskuntapalvelua käytettiin vuonna 2012 rattijuopumuksista tuomittaessa, jolloin 53 prosenttia muuntokelpoisista tuomioista muunnettiin yhdyskuntapalveluksi. Vuonna 2013 rattijuopumuksista tuomittiin yhdyskuntapalveluun 51 prosenttia. Seuraavaksi eniten yhdyskuntapalvelua käytettiin pahoinpitelystä tuomittaessa, luvun ollessa vuosina 2012–2013 41 prosenttia. Varkausrikoksista tuomittiin yhdyskuntapalveluun vuonna 2012 21 prosenttia ja vuonna 2013 19 prosenttia. Muista rikoksista, joista yhdyskuntapalvelua on mahdollista tuomita, vuonna 2012 tuomittiin 26 prosenttia ja vuonna 2013 25 prosenttia. (Tilastokeskus 2014, viitattu 7.2.2015.)

3.3 Yhdyskuntapalvelun tavoitteet

Yhdyskuntapalvelu on vakiintunut osaksi seuraamusjärjestelmää ja sitä on yleisesti, sekä perustelusti pidetty hyvänä seuraamuksena. Toimivan palvelupaikkaverkoston luominen ja ylläpitäminen on ollut tärkeä ja keskeinen tekijä. Yhdyskuntapalvelulle elintärkeää onkin yleishyödyllisen velvoitetyön järjestäminen kohtuullisessa ajassa koko maassa. Yhdyskuntapalveluun tuomitun tavallisimpia palvelutehtäviä ovat erilaiset avustavat siivous-, keittiö-, korjaus-, ja huoltotehtävät. Palvelupaikkaa järjestettäessä pyritään löytämään tuomitulle sopivia tehtäviä. (HE 215/014 vp, 10, 33.)

Yhdyskuntapalvelun tavoitteena on edistää tuomitun sosiaalista selviytymistä ja lisätä tuomitun valmiuksia rikoksettomaan elämään (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 1:2 §). Usein tämä tavoite saavutetaan parhaiten tarjoamalla tuomitulle kuntouttavia toimintoja vapaudessa. Päihdeongelman yhteys rikosten tekemiseen on useimmissa tapauksissa ilmeinen (HE 215/2014 vp, 5, 40). Suurin osa yhdyskuntapalvelurangaistuksista on tuomittu törkeästä rattijuopumuksesta. Tämän vuoksi erilaiset päihdeongelmien taltuttamiseen keskittyvät kuntouttavat toiminnot ovatkin erittäin tärkeitä. (Matikkala 2010, 54.) Yhdyskuntapalvelua suorittaville on käytössä muun muassa väkivaltarikoksista tuomituille suunnattu ohjelma, toistuvasti liikennejuopumukseen syyllistyneille tarkoitettu ohjelma, sekä yleisesti elämänmuutokseen motivoiva ohjelma. Päihdehuollollisten toimintojen järjestämisessä Rikosseuraamuslaitos tekee yhteistyötä A-klinikoiden kanssa. Toistuvasti törkeisiin rattijuopumuksiin syyllistyneille tarkoitettu liikenneturvajakso, toteutetaan yhdessä Liikenneturvan kanssa. (HE 215/2014 vp, 73; Rikosseuraamuslaitos 2014c, viitattu 8.2.2015.)

3.4 Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano, valvonta ja suoritus aika

Rikosseuraamuslaitos laatii ja vahvistaa yhdyskuntapalvelun suorittamista varten täsmennetyn rangaistusajan suunnitelman viipymättä tuomion tullessa lainvoimaiseksi. Täytäntöönpano voidaan aloittaa ennen tuomion lainvoimaiseksi tuloa, jos tuomittu suostuu täytäntöönpanoon ja on tyytynyt tuomioon yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen osalta. Täsmennetty rangaistusajan suunnitelma sisältää seuraamusselvitykseen liitettyä rangaistusajan suunnitelmaa tarkemmat tiedot koko yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon ajalta. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 4:14.1 §, 4:16 §)

Täsmennettyyn ja vahvistettuun rangaistusajan suunnitelmaan kirjataan tiedot ja määräykset täytäntöönpanon alkamis päivästä ja seuraamuksen suorittamisen päättymispäivästä, valvontatapaisista, sosiaalista selviytymistä edistävästä tukitoimenpiteistä ja sosiaali- tai terveydenhuollon järjestämästä hoitoon liittyvästä hoitopaikasta. Lisäksi suunnitelmassa on tiedot yhdyskuntapalvelun palvelupaikasta, työtehtävistä tai muun toiminnan sisällöstä, seuraamuksen suorittamisen erityisistä ehdoista ja palvelutehtävien ja palvelupaikan olojen edellyttämät yhdyskuntapalvelun suorittamista koskevat tarpeelliset ehdot. Suunnitelma sisältää myös tiedot ja määräykset yksityiskohtaisesta aikataulusta sekä siitä, miten tuomitun elämänhallintaa edistävien tukitoimenpiteiden jatkuvuus turvataan rangaistuksen suorittamisen jälkeen ja muut yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon kannalta välttämättömät tiedot. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 4:14.1 §.)

Suunnitelma laaditaan yhteistyössä tuomitun kanssa ja annetaan tuomitulle tiedoksi henkilökohtaisesti. Tiedoksi antamisen yhteydessä tuomitulle selvitetään tarvittaessa suunnitelman yksityiskohdat. Tässä yhteydessä tuomitulle selvitetään myös seuraamukset määräysten rikkomisesta. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 4:14.2-3 §.)

Rikosseuraamuslaitos huolehtii yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanosta. Yksittäisen yhdyskuntapalvelurangaistuksen täytäntöönpanosta vastaa tehtävään määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies, eli rangaistuksen valvoja. Valvojan avuksi voidaan määrätä tehtävään suostunut apuvalvoja, jolla on tehtävän hoitamiseen soveltuva rikosseuraamus-, sosiaali- terveys- tai kasvatusalan koulutus, sekä tarvittava työkokemus. Apuvalvojaksi voidaan määrätä myös muu sopiva henkilö, jos se on tarpeen yhdyskuntapalvelun valvonnan turvaamiseksi. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 2:6 §, 2:7.1-2 §.)

Valvojan kuuluu laatia ja antaa tiedoksi tuomitulle rangaistusajan suunnitelma ja aikataulu. Valvoja myös selvittää tuomitulle yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon liittyvät velvollisuudet ja rajoitukset sekä niiden rikkomisesta johtuvat seuraamukset. Yhdyskuntapalvelun suorittamista valvoja valvoo pitämällä yhteyttä tuomittuun ja palvelupaikan järjestäjään, sekä käymällä palvelupaikalla. Valvojan tulee myös tukea ja ohjata tuomittua ja valvoa, että tuomittu noudattaa velvollisuuksiaan. Valvoja ilmoittaa havaitsemistaan tuomitulle säädettyjen velvollisuuksien tai rangaistusajan suunnitelman ja siihen perustuvien määräysten rikkomisesta Rikosseuraamuslaitokselle ja laatii asiasta selvityksen. Valvoja huolehtii myös muista yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon vaatimista toimenpiteistä. Apuvalvojan tehtävänä on toimia valvojan apuna tälle säädettyissä tehtävissä. Apuvalvojan tulee noudattaa Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen antamia määräyksiä sekä ilmoittaa tälle, jos tuomittu ei täytä velvollisuuksiaan. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 2:8 §.)

Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano tulee aloittaa viipymättä ja palvelu on suoritettava loppuun vuoden ja kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Useaa yhdyskuntaseuraamusta täytäntöön pantaessa määräaika on yksi vuosi ja kuusi kuukautta laskettuna viimeisenä täytäntöönpanokelpoiseksi tulleesta tuomiosta. Kahteen edellä mainittuun määräaikaan ei lueta aikaa, jolloin täytäntöönpano on ollut lykättynä tai keskeytettynä. Yhdyskuntapalvelun suorittaminen alkaa täsmennetyn rangaistusajan suunnitelman mukaisesta ensimmäisestä työpalvelupäivästä tai muuhun toimintaan osallistumisesta. Yhdyskuntapalvelun, johon tuomittu on todettu seuraamusselvityksessä soveltuvan tukipalvelujen avulla alkaa päivänä, jolloin

tuomitulla ja valvojalla on ensimmäinen tapaaminen tuomion tultua täytäntöönpanokelpoiseksi. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 4:17 §.)

Rikosseuraamuslaitos voi tarvittaessa lykätä tai keskeyttää yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon määräajaksi. Lykkäyksen tai keskeytyksen pituus voi olla yhteensä enintään yksi vuosi laskettuna siitä, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon aloittaminen voidaan lykätä tai täytäntöönpano keskeyttää, jos yhdyskuntapalvelun suorittamiselle ilmenee tilapäinen este johtuen tuomitun muusta kuin lyhytaikaisesta sairaudesta, päihdekuntoutukseen osallistumisesta, varusmiespalveluksen, naisten vapaaehtoisen asepalveluksen tai siviilipalveluksen suorittamisesta, lapsen hoitamisesta äitiys-, erityisäitiys-, isyys- tai vanhempainrahakauden aikana tai muusta näihin rinnastettavasta hyväksyttävästä syystä. Täytäntöönpanoa voidaan lykätä tai keskeyttää myös, jos aloittamiselle tai jatkamiselle on ehdottoman vankeusrangaistuksen tai muun yhdyskuntaseuraamuksen suorittamisesta johtuva este. Edellä mainittujen syiden lisäksi täytäntöönpano voidaan lykätä tai keskeyttää jos yhdyskuntapalvelu on tuomittu alle 21-vuotiaana tehdystä rikoksesta ja tuomitua ei tavata eikä olinpaikkaa saada selville. Rangaistus aika ei kulu täytäntöönpanon ollessa lykättynä tai keskeytettynä. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 4:18.1-3 §.)

Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano on mahdollista lykätä tai keskeyttää määräajaksi myös jos tuomitun olosuhteissa tapahtuu muutos, joka edellyttää toimintavelvollisuuden uudelleen järjestämistä. Määräajaksi keskeyttäminen on mahdollista lisäksi, jos tuomitun epäillään rikkoneen velvollisuuksiinsa ja asiaa ei saada heti selvitettyä. Keskeytysaika voi olla enintään yhden kuukauden pituinen. Kaikissa tapauksissa, joissa täytäntöönpano on ollut lykättynä tai keskeytettynä, Rikosseuraamuslaitoksen tulee peruuttaa täytäntöönpanon lykkäys tai keskeytys jos niiden edellytykset lakkaavat olemasta. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 4:18.4-5 §.)

Jos yhdyskuntapalvelun suorittaminen ei ole mahdollista lailla säädetyssä enimmäisajassa, johtuen muusta syystä kuin velvollisuuksien törkeästä rikkomisesta, Rikosseuraamuslaitoksen on ilmoitettava asiasta tuomioistuimelle. Asia ilmoitetaan sille käräjäoikeudelle, joka on ensimmäisenä oikeusasteena käsitellyt rikosasian tai jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee. Tuomioistuimen on mahdollista pidentää palvelun täytäntöönpanoaikaa tai muuntaa suorittamatta oleva osa yhdyskuntapalvelua valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Erityisistä syistä palvelun jo suoritettu osa voidaan katsoa rangaistuksen täydeksi suoritukseksi. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 4:19 §.)

3.5 Tuomitun velvollisuudet

Yhdyskuntapalveluun tuomitun velvollisuuksiin kuuluu osallistua rangaistusajan suunnitelman laatimiseen ja noudattaa vahvistettua suunnitelmaa, sekä palvelun aikataulua. Tuomitun tulee antaa valvojalle tai apuvalvojalle yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon kannalta tarvittavat yhteystiedot, tiedot työstä ja asumisesta, sekä muista vastaavista asioista ja niissä tapahtuvista muutoksista. Tuomitun tulee myös pitää yhteyttä rangaistusajan suunnitelman mukaisesti valvojaan tai apuvalvojaan. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:21 §.)

Yhdyskuntapalveluun tuomitun velvollisuuksiin kuuluu myös, että tuomitun tulee suorittaa hänelle annetut palvelutehtävät, osallistua palvelun täytäntöönpanon vaatimiin tilaisuuksiin ja noudattaa palvelupaikan henkilöstön antamia ohjeita. Tuomitun tulee myös käyttäytyä asiallisesti palvelupaikan henkilökuntaa, asiakkaita ja muita henkilöitä kohtaan. Jos palveluun saapumiselle on este, tulee tuomitun ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle esteestä ja sen syystä. Vaadittaessa tuomitun tulee esittää esteestä asianmukainen todistus tai selvitys toimeenpanosuunnitelmassa määrätyllä tavalla. Esteen koskiessa tuomitun terveydentilaa, tulee tuomitun toimittaa Rikosseuraamuslaitokselle terveydentilasta annettu lääkärinlausunto. (L yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanosta 5:21 §, 8:38.1 §.)

Päihteettömyysveloitteen mukaisesti tuomitun tulee pidättäytyä käyttämästä huumausainelain 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuja huumausaineita yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon alettua. Tuomittu ei myöskään saa olla yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon liittyvässä työ-, kuntoutus-, koulutus- tai muussa toimintapaikassa ja täytäntöönpanon edellyttämässä tilaisuuksissa alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena. Tuomittu on päihteettömyytensä valvomiseksi velvollinen vaadittaessa suorittamaan puhalluskokeen tai antamaan virtsa- tai sylkinäytteen. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 8:38.2 §.)

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on kirjattava epäiltyä päihtymystilaa koskevat havainnot, jos tuomittu on palvelupaikalla tai palvelun täytäntöönpanon vaatimissa tilaisuuksissa ulkoisista merkeistä päätellen päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena. Koetta tai näytettä ei edellytetä päihtymystilan ollessa ilmeinen ulkoisista merkeistä päätellen, ellei tuomittu sitä vaadi. Tuomitulta, joka kieltäytyy ilman pätevää syytä puhalluskokeen suorittamisesta tai virtsa- tai sylkinäytteen antamisesta, voidaan määrätä otettavaksi verinäyte. Jos tuomitun todetaan puhalluskokeen perusteella

olevan alkoholin vaikutuksen alaisena, tulee Rikosseuraamuslaitoksen ryhtyä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (400/2015) 25 §:ssä tai 26 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin. 25 §:ssä säädetään velvollisuuksien rikkomisesta ja 26 §:ssä törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta. Jos tuomitun sylki- tai virtsanäytteen perusteella todetaan käyttäneen päihdyttävää ainetta, tulee tulos varmistaa huumausainetestien tekemisestä säädetyt laatuvaatimukset täyttävässä laboratoriossa. Varmistetun tuloksen osoittaessa, että tuomittu on käyttänyt huumausainetta (373/2008) 3.1 §:ssa tarkoitettua huumausainetta tai lääkettä, johon hänellä ei ole oikeutta, tulee Rikosseuraamuslaitoksen ryhtyä yhdyskuntaseuraamuksista annetun lain 26 §:n mukaisiin toimenpiteisiin. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:22 §.)

3.5.1 Velvollisuuksien rikkominen

Epäiltäessä yhdyskuntapalveluun tuomitun rikkoneen yleisiä velvollisuuksiaan tai päihitteettömyysvelvoitettaan muutoin kuin törkeästi, tulee Rikosseuraamuslaitoksen laatia asiasta selvitys. Jos tuomitun todetaan rikkoneen lailla säädettyjä velvollisuuksiaan, annetaan tuomitulle suullinen huomautus tai kirjallinen varoitus. Huomautus voidaan antaa jos velvollisuuksien rikkominen on vähäistä eikä se ole toistuvaa. Jos tuomitulle annetaan kirjallinen varoitus, tulee varoituksen antamisen yhteydessä myös ilmoittaa tuomitulle, mitä velvollisuuksien rikkomisen jatkamisesta voi seurata. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:25 §.) Velvollisuuksien rikkomiseksi voidaan katsoa esimerkiksi myöhästyminen palvelukerralta, jos myöhästyminen ei ole toistuvaa. (Kari Koski, haastattelu 16.4.2015.)

Suullisia huomautuksia on mahdollista perustellusta syystä antaa yhtä useampi rikkomusten ollessa vähäisiä. Kirjallinen varoitus on perusteltua antaa jo ensimmäisestä rikkomuksesta, jos rikkomuksena on poissaolo ilman laillista syytä, palvelupaikalta poistuminen kesken palvelun tai päihtyneessä tilassa oleminen palvelupaikalla. Kirjallisen varoituksen jälkeen on mahdollista antaa myös suullinen huomautus, jos uusi rikkominen on lievä. Yleensä, kahta kirjallista varoitusta ei anneta, vaan asia siirretään syyttäjän harkittavaksi. Toinen kirjallinen varoitus saattaa tulla kyseeseen kuitenkin pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna, jos ensimmäinen kirjallinen varoitus on annettu palvelun alussa ja toinen rikkominen ilmenee vasta palvelun loppuvaiheessa. (Tapani & Tolvanen 2011, 251–252.)

3.5.2 Törkeä velvollisuuksien rikkominen

Törkeällä velvollisuuksien rikkomiselle tarkoitetaan tapauksia, joissa tuomittu ei aloita yhdyskuntapalvelun suorittamista, jättää sen suorittamisen kesken tai kirjallisesta varoituksesta huolimatta ei edelleenkään noudata velvollisuuksiaan tai muulla tavoin törkeästi rikkoo lailla säädettyjä velvollisuuksiaan (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:26.1 §). Alla olevassa KKO:n ennakkoratkaisun tiivistelmässä viranomaisesta käytetään nimeä Kriminaalihuoltolaitos, joka nykyään vastaa Rikosseuraamuslaitosta (Rikosseuraamuslaitos 2009, viitattu 8.5.2015).

A oli rikkonut yhdyskuntapalvelun ehtoja törkeästi, kun hän ei ollut ilmoittautunut palvelusuunnitelman laatimista varten Kriminaalihuoltoyhdistyksessä ulosottomiehen ilmoituksen perusteella sovittuna päivänä. (KKO 29.3.2001 T 658, Finlex.)

Törkeää velvollisuuksien rikkomista on myös, jos tuomittu on päähtynyt palvelupaikalla tai palvelun täytäntöönpanon vaatimissa tilaisuuksissa ja alkoholin vaikutuksen alaisena olemista voidaan olosuhteet kokonaisuutena huomioon ottaen pitää törkeänä. Tuomitun positiivinen huumausainetesti tarkoittaa myös yhdyskuntapalvelun velvollisuuksien törkeää rikkomista. Rikosseuraamuslaitos omalta osaltaan suorittaa tarvittavat toimenpiteet, jotka ovat seurausta törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta. Rikosseuraamuslaitos saattaa asian syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi ja samalla kieltää yhdyskuntapalvelun aloittamisen tai määrää palvelun keskeytettäväksi. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:26.1 §.) Syyttäjän kannalta rima tehdä muuntovaatimus oikeudelle yhdyskuntapalvelun muuntamisesta takaisin vankeudeksi on hyvin matala, koska yhdyskuntapalvelussa on kuitenkin ollut kyse ehdottoman vankeuden sijaan tuomitusta rangaistuksesta (Karikoski, haastattelu 16.4.2015).

Yleisin syy yhdyskuntapalvelun suorittamisen keskeytymiselle on se, että tuomittu ei enää kykene suoriutumaan yhdyskuntapalvelun vaatimista velvoitteista, eli saapumaan palvelupaikalle ja pysymään päihteettömänä. Tavallista on, että tuomittu retkahtaa päihteisiin, jonka vuoksi aikaan ja paikkaan orientoituminen osoittautuu tuomitulle ylitsepääsemättömäksi, eikä tuomittu enää saavu palvelupaikalle. Tämä johtaa siihen, että Rikosseuraamuslaitos keskeyttää yhdyskuntapalvelun ja ilmoittaa asiasta syyttäjälle. On myös tilanteita, joissa rangaistuksen suorittaminen ei pääse edes alkuun. Näissä tilanteissa on tavallista, että vaikka tuomittu on todisteellisesti saanut tiedoksi kutsun ottaa yhteyttä Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön rangaistuksen täytäntöönpanon liittyvien asioiden vuoksi, tuomittu pysyttelee passiivisena ja näin rikkoo törkeästi velvollisuuksiaan. (Karikoski, haastattelu 16.4.2015.)

3.6 Uuteen rikokseen syyllistyminen

Syyttäjän päättäessä syyttää yhdyskuntapalvelua suorittavaa uudesta rikoksesta, josta voi syyttäjän arvion mukaan olla seuraamuksena ehdotonta vankeutta, voi syyttäjä ilmoittaa asiasta Rikosseuraamuslaitokselle yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon kieltämiseksi. Rikosseuraamuslaitos kieltää palvelun aloittamisen tai jatkamisen saatuaan asiasta ilmoituksen syyttäjältä. Syyttäjä voi vaatia keskeytetyn rangaistuksen muuntamista takaisin vankeudeksi uuden rikosasian käsittelyn yhteydessä. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 13:82.1 §; Karikoski, haastattelu 16.4.2015.) Rangaistuksen muunnon vaatiminen on syyttäjän harkinnassa, eli se ei ole pakollista. Yhdyskuntapalvelun voidaan antaa jatkoa perustellusti, jos palvelu on ollut moitteetonta ja suurin osa siitä on jo suoritettu. Palvelun keskeyttäminen ei ole tarpeen myöskään, jos uudestakin rikoksesta määrättäisiin todennäköisesti yhdyskuntapalvelua vankeuden sijaan. (Tapani & Tolvanen 2011, 253–254.)

Tuomioistuin voi kieltää yhdyskuntapalvelun aloittamisen tai täytäntöönpanon jatkamisen, jos tuomioistuin tuomitsee aiemmin yhdyskuntapalveluun tuomitun henkilön rikoksesta, jonka tuomittu on tehnyt ennen yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon päättymistä. Kieltäessään aiemmin tuomitun yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon, tuomioistuimen tulee määrätä myös, että jäljellä oleva osa yhdyskuntapalvelusta on suoritettava vankeutena. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 13:82.2 §.) Tuomioistuin ilmoittaa päätöksestään Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikölle, jolla se on kieltänyt yhdyskuntapalvelun aloittamisen tai jatkamisen. Ilmoitus tehdään myös päätöksestä, jolla tuomioistuin on hylännyt tai hyväksynyt syyttäjän vaatimuksen yhdyskuntapalvelun muuntamisesta vankeudeksi. (Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 551/2015 4:21.3 §.)

3.7 Valvontarangaistus yhdyskuntapalvelua takaisin vankeudeksi muunnettaessa

Valvontarangaistus asettuu ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin. Oikeuskäytäntöä tarkastellessa huomataan, että myös kysymystä yhdyskuntapalvelun muuntamisesta valvontarangaistukseksi ehdottoman vankeuden sijaan on jouduttu tarkastelemaan ja oikeuskäytäntö tältä osin on ollut vakiintumatonta. Seuraavaksi käsiteltävässä korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä KKO:2013:42 on kyse siitä, olisiko valittajalle pitänyt myöntää jatkokäsittelylupa hovioikeudessa.

Käräjäoikeus oli muuntanut A:lle tuomitun yhdyskuntapalvelun suorittamatta olevan osan vankeudeksi. Valituksessaan hovioikeudelle A vaati, että yhdyskuntapalvelu muunnetaan ehdottoman vankeuden sijasta valvontarangaistukseksi, ja vetosi siihen, että hänet oli käräjäoikeuden tuomion antamisen jälkeen eräässä toisessa rikosasiassa tuomittu valvontarangaistukseen. Korkeimman oikeuden päätöksestä ilmenevillä perusteilla katsottiin, että hovioikeuden olisi pitänyt myöntää jatkokäsittelylupa muutos- ja ennakkoratkaisuperusteella. (KKO 29.5.2013 T 1196, Finlex.)

Korkeimman oikeuden ratkaisun perusteluissa on esitetty ratkaisuun sovelletut lainkohdat. Oikeudenkäymiskaaren 25 a:6 §:n mukaisesti vastaaja tarvitsee rikosasiassa jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin neljä kuukautta vankeutta. Kyseisessä tapauksessa A:lle tuomittu rangaistus jäi alle neljän kuukauden, joten hän olisi tarvinnut jatkokäsittelyluvan. Korkeimman oikeuden päätöksen perusteiden mukaan hovioikeuden olisi tullut myöntää jatkokäsittelylupa *muutos- ja ennakkoratkaisuperusteella*. (KKO 29.5.2013 T 1196, Finlex.)

Tuomioistuimen katsoessa yhdyskuntapalveluun tuomitun törkeästi rikkoneen velvollisuuksiaan, sen tulee muuntaa suorittamatta oleva osa yhdyskuntapalvelua ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi, jonka vähimmäispituus on neljä päivää. Asiaan liittyvissä säännöksissä ei ole suoraan otettu kantaa siihen, voidaanko valvontarangaistus tuomita myös yhdyskuntapalvelua vankeudeksi muunnettaessa. Valvontarangaistusta käsittelevässä hallituksen esityksessä on esitetty, että valvontarangaistukseen voitaisiin tuomita myös yhdyskuntapalveluun tuomittu, jonka palvelu joudutaan muuntamaan takaisin vankeudeksi palvelun ehtojen rikkomisesta johtuvasta syystä. Tuomioistuimen on rangaistusvaatimuksen perusteella arvioitava viran puolesta sovellettavaksi tulevat rangaistusseuraamukset. Käräjäoikeuden tuomion antamisen jälkeen A oli tuomittu toisessa rikosasiassa valvontarangaistukseen. Korkein oikeus katsoo perusteluissaan, että asiassa ei ole ollut selvää, ettei yhdyskuntapalvelun muuntoasiassa A:lle olisi voitu tuomita valvontarangaistusta ehdottoman vankeuden sijaan. A:n valituksen myötä asiassa ilmeni aihetta epäillä käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta, joten hovioikeuden olisi tullut myöntää A:lle jatkokäsittelylupa *muutosperusteella*. (KKO 29.5.2013 T 1196, Finlex.)

Jatkokäsittelylupa tulisi myöntää *ennakkoratkaisuperusteella* ennakkotapausluonteisissa asioissa, eli silloin kun lain soveltamisen kannalta muissa samankaltaisissa asioissa on tärkeä myöntää jatkokäsittelylupa valitusasiassa. Tällaisissa tapauksissa kyse on yleensä siitä, että laki ei anna yksi-

selitteistä vastausta käsiteltävässä asiassa ilmenevään ongelmaan ja hovioikeuden ratkaisulla saatisiin oikeusohje samanlaisten oikeusriitojen varalle. Hovioikeuden kuuluu myös osaltaan valvoa lainkäytön yhtenäisyyttä ja ohjata laintulkintaa. (KKO 29.5.2013 T 1196, Finlex.)

Korkein oikeus katsoi perusteluissaan myös, että yhdyskuntapalvelua ja valvontarangaistusta koskevassa sääntelyssä ei ole nimenomaista säännöstä siitä, että valvontarangaistus olisi mahdollista tuomita myös yhdyskuntapalvelua vankeudeksi muunnettaessa. Säännökset ovat tältä osin tulkinanvaraisia. Korkein oikeus myös toteaa kysymyksessä olleen rangaistusjärjestelmään vastikään säädetyn uudenlaisen seuraamuksen soveltuvuuden arviointi tilanteessa, johon ei vielä ollut lainkäyttöä ohjaavaa ratkaisukäytäntöä ja nyt ratkaistavana olleen kysymyksen olevan sellainen, joka todennäköisesti toistuu käytännössä suhteellisen useasti. Edellä mainituin perusteiden mukaisesti korkein oikeus katsoi, että hovioikeuden olisi pitänyt myöntää A:lle jatkokäsittelylupa *muutos- ja ennakkoratkaisuperusteella*. Korkein oikeus kumosi hovioikeuden päätöksen ja myönsi A:lle jatkokäsittelyluvan. Asia palautettiin käsiteltäväksi hovioikeuteen. (KKO 29.5.2013 T 1196, Finlex.)

Edellä käsitellyn ja avatun oikeustapauksen myötä huomataan, kuinka oikeuskäytäntö on osin vaikiutumaton. Valvontarangaistuksen ollessa yhdyskuntapalvelua ankarampi rangaistus ja sen sijoituessa yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin, on oikeuskäytännössä tullut pohdittavaksi myös, onko mahdollista muuntaa suorittamatta oleva osa yhdyskuntapalvelua valvontarangaistukseksi ehdottoman vankeuden sijaan. KKO:n ennakkoratkaisun (2013:42) aikaan voimassa olleet lait eivät antaneet kysymykseen yksiselitteistä vastausta.

Hallituksen esityksessä (HE 17/2010 vp.) on kuitenkin todettu, että valvontarangaistukseen voitaisiin tuomita myös yhdyskuntapalveluun tuomittu, jonka palvelu jouduttaisiin muuntamaan takaisin vankeudeksi palvelun ehtojen rikkomisesta. Tätä on perusteltu juurikin sillä, että valvontarangaistus on yhdyskuntapalvelua ankarampi rangaistus. Joissain tapauksissa yhdyskuntapalveluun tuomitun henkilön ongelmat saattavat olla sellaisia, että ei voida olettaa, että henkilöllä olisi edellytykset suorittaa myöskään valvontarangaistuksesta. Esteen voi muodostaa myös kysymyksessä olevan rikoksen laatu. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi, samassa asunnossa asuvaan asuinkumppaniin tai muihin läheisiin kohdistuvat pahoinpitelyt ja rikokset, joiden jatkaminen kotoa käsin olisi helppoa, sekä törkeät henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, jotka jäävät jo lähtökohtaisesti rangaistusasteikkonsa puolesta valvontarangaistuksen soveltamisalan ulkopuolelle. (HE 17/2010 vp, 31.)

Laissa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) on säädetty tarkentavasti mahdollisuudesta muuntaa yhdyskuntapalvelu valvontarangaistukseksi ehdottoman vankeuden sijaan. Tuomioistuimen todetessa yhdyskuntapalveluun tuomitun rikkoneen törkeästi velvollisuuksiaan, se voi muuntaa yhdyskuntapalvelun suorittamatta olevan osan valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeudeksi. Lisäksi, jos yhdyskuntapalvelun suorittaminen ei onnistu säädettyssä enimmäisajassa on tuomioistuimen mahdollista muuntaa yhdyskuntapalvelun suorittamatta oleva osa valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 8:39.2 §, 4:19 §.)

Käytännön tilanteissa yhdyskuntapalvelun muuntaminen takaisin vankeudeksi johtuu useimmiten yhdyskuntapalvelun ehtojen törkeästä rikkomisesta päihdeiden käytön kautta. Tällaisissa tapauksissa luontaisesti on yleistä, että syyttäjä katsoo, että ilmeisen päihdeongelman vuoksi tuomitulla ei ole edellytyksiä myöskään valvontarangaistuksen suorittamiseen ja vaatii yhdyskuntapalvelun muuntamista takaisin ehdottomaksi vankeudeksi. Syyttäjän katsoessa, että yhdyskuntapalvelu voitaisiin muuntaa valvontarangaistukseksi, tulee syyttäjän hankkia selvitys tuomitun edellytyksistä valvontarangaistukseen tuomitsemiselle. Selvitys tulee hankkia ennen kuin muuntovaatimus siirretään käräjäoikeuteen. (Karikoski, haastattelu 16.4.2015.)

Yhdyskuntapalvelun muuntaminen valvontarangaistukseksi voisi tulla kyseeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa yhdyskuntapalveluun tuomitulle on tullut fyysinen vamma, joka estää yhdyskuntapalvelun edellyttämän fyysisen työn mutta tuomitulla olisi kuitenkin edellytykset valvontarangaistuksen suorittamiseen. Valvontarangaistus asettuu seuraamushierarkiassa yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin. Tilanteissa, joissa edellytykset yhdyskuntapalvelun muuntamisesta valvontarangaistukseksi ehdottoman vankeuden sijaan täyttyvät, pyritään tietenkin tällaistakin niin sanottua muuntokuvia toteuttamaan. (Karikoski, haastattelu 16.4.2015.)

3.8 Muuntaminen takaisin vankeudeksi

Yhdyskuntapalvelu saatetaan joissain tapauksissa joutua muuntamaan takaisin vankeudeksi. Käräjäoikeus on päätösvaltainen jo kun siinä on yksin puheenjohtaja, käräjäoikeuden muuntaessa tuomitun yhdyskuntapalvelun takaisin vankeudeksi törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta johtuvasta syystä tai jos palvelua ei ole suoritettu laissa säädettyssä enimmäisajassa. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:26.2 §.) Yhdyskuntapalvelu voidaan muuntaa vankeudeksi

myös jos yhdyskuntapalvelua suorittavalle tuomitaan uusi ehdoton vankeusrangaistus (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 13:82.2 §).

Rikosseuraamuslaitos tekee epäilyistä velvollisuuksien rikkomisesta selvityksen. Selvitystä tehtäessä kuullaan tuomittua. Rikosseuraamuslaitos toimittaa selvityksen syyttäjälle törkeää velvollisuuksien rikkomista koskevan ilmoituksen yhteydessä. Käytännössä syyttäjät tekevät harkinnan yhdyskuntaseuraamustoimiston toimittaman aineiston perusteella. Syyttäjä harkitsee, onko aihetta vaatia yhdyskuntapalvelun muuntamista valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeudeksi. Syyttäjän katsoessa tuomitun rikkoneen yhdyskuntapalvelun ehtoja törkeästi, tulee hänen esittää muuntamista koskeva vaatimus viipymättä sille tuomioistuimelle, jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai oleskelee pysyvästi tai, joka ensimmäisenä oikeusasteena on ratkaissut yhdyskuntapalveluun johtaneen rikosasian. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 8:39.1§; Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 551/2015 4:19.1–20 §.)

Tuomitulle tulee antaa tilaisuus tulla kuulluksi ennen asian ratkaisemista, tuomioistuimen käsitellessä törkeää velvollisuuksien rikkomista. Myös Rikosseuraamuslaitoksen edustajalle varataan tilaisuus lausuntonsa antamiseen, ellei se ole selkeästi tarpeetonta. Asia on mahdollista ratkaista tuomitun poissaolosta huolimatta. Tuomioistuimen katsoessa tuomitun törkeästi rikkoneen velvollisuuksiaan, sen on muunnettava yhdyskuntapalvelun suorittamatta oleva osa valvontarangaistukseksi tai ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Muuntorangaistusten vähimmäisaika tässä on neljä päivää. Tuomioistuimen on mahdollista muuntaa valvontarangaistukseksi tai vankeudeksi myös yhdyskuntapalvelu, jonka täytäntöönpano ei ole vielä alkanut. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:26.2 §, 8:39.2 §.)

Tuomioistuin ilmoittaa päätöksestään Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikölle, jolla se on pidentänyt palvelun suoritusaikaa, katsonut palvelun suoritettuna täydeksi suoritukseksi tai kieltänyt yhdyskuntapalvelun aloittamisen tai jatkamisen. Ilmoitus tehdään myös päätöksestä, jolla tuomioistuin on hylännyt tai hyväksynyt syyttäjän vaatimuksen yhdyskuntapalvelun muuntamisesta vankeudeksi. (Valtioneuvoston yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 551/2015 4:21.3 §.)

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) säättää, että yhdyskuntapalvelu sisältää vähintään 14 ja enintään 240 tuntia valvonnan alaisena tehtävää säännöllistä ja palkatonta työtä (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 8:37.1 §). Vanhan yhdyskuntapalvelusta säätävän ja nyt jo kumotun lain mukaan tunnit olivat vähintään 20 ja enintään 200. Vanhan lain

mukaiset tuntimäärät koettiin ongelmallisiksi, koska ne eivät ole suoraan jaolliset suhteutettuna vastaavien ehdottoman vankeuden päivien määriin. Nykyisten tuntimäärien myötä muuntosuhde on selkeä, eli vähimmillään 14 tuntia ja enimmillään 240 tuntia. Tuntimäärät vastaavat 14 päivää ja kahdeksaa kuukautta. (HE 215/2014 vp, 73.)

Tuntien ja päivien vastaavuutta joudutaan tarkastelemaan sekä yhdyskuntapalveluun tuomittaessa että tilanteessa, jossa yhdyskuntapalvelu joudutaan muuntamaan takaisin vankeudeksi. Muuntamisessa noudatetaan samaa vankeuden ja yhdyskuntapalvelun muuntosuhdetta kuin yhdyskuntapalvelua määrättäessä on noudatettu. Muuntamisessa noudatetaan tuomitun kannalta edullisinta laskutapaa. (HE 215/2014 vp, 73; L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 13:83 §.) Jos lainvoimaa vailla täytäntöön pantavana oleva tai ollut yhdyskuntapalvelutuomio muuttuu muutoksenhaun jälkeen vankeudeksi, Rikosseuraamuslaitoksen tulee vähentää täytäntöön pantavasta vankeusrangaistuksesta määrä, joka vastaa siitä yhdyskuntapalveluna jo suoritettua osaa (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 13:84 §).

4 VALVONTARANGAISTUS

Rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä valvontarangaistus asettuu ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin. Valvontarangaistus otettiin käyttöön 1.11.2011, joten kyse on siis vielä kohtalaisen uudesta rangaistusmuodosta. Valvontarangaistuksen käyttö on lisääntynyt ja sen käytössä ei ole havaittu merkittäviä ongelmia. (HE 215/2014 vp, 34; Rikosseuraamuslaitos 2014d, viitattu 6.5.2015.)

Valvontarangaistus on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijaan tuomittava rangaistus. Kyseisen rangaistuksen suorittamista valvotaan teknisillä välineillä ja muilla laissa säädettyillä tavoilla. Rangaistuksen sisältöön kuuluu tuomitun velvollisuus pysyä asunnossaan, rangaistusajan suunnitelman määräyksen mukaisessa paikassa tai muussa sopivassa paikassa, jossa tuomittu on hoidettavana. Rangaistuksen sisältöön kuuluu myös tuomitun velvollisuus osallistua hänelle määrättyyn toimintaan. Ennen valvontarangaistukseen tuomitsemista, Rikosseuraamuslaitos laatii selvityksen rangaistukseen tuomitsemisen edellytyksistä ja tekee rangaistusajan suunnitelman. Ilman rangaistusajan suunnitelmaa valvontarangaistusta ei saa tuomita. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 9:41.1-2 §, 42 §; RL 6:11a.2 §.)

Rikoksenteijä, joka tuomitaan enintään kuuden kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, voidaan tuomita sen sijaan samanpituisen valvontarangaistukseen tietyin edellytyksin. Valvontarangaistukseen voidaan tuomita, jos rikoksenteijää ei voida tuomita yhdyskuntapalveluun lailla säädetyn esteen tai edellytyksen puuttumisen vuoksi ja valvontarangaistuksen tuomitsemiselle ei ole estettä aikaisemmin tuomituista valvontarangaistuksista, ehdottomista vankeusrangaistuksista tai rikoksen laadusta johtuen. Lisäksi edellytetään, että valvontarangaistuksen tuomitsemista voidaan pitää perusteltuna rikoksenteijän sosiaalisten valmiuksien edistämiseksi ja ylläpitämiseksi. (RL 6:11a.1.)

Valvontarangaistukseen tuomitseminen edellyttää myös rikoksenteijän suostumusta, sekä hänen kanssaan samassa asunnossa asuvien täysi-ikäisten suostumusta valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon kyseisessä asunnossa. Asunnossa asuvien alaikäisten mielipiteen selvittämisestä säädetään tarkemmin yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 45 §:n 2 momentissa. Edellytyksenä on myös, että rikoksenteijälle voidaan määrätä velvollisuus pysyä asunnossaan tai muussa täytäntöönpanoon sopivassa paikassa, jossa tuomittu on hoidettavana tai muutoin

oleskelee. Lisäksi edellytyksenä on, että rikoksentekijälle voidaan määrätä velvollisuus osallistua hänelle määrättyyn toimintaan ja voidaan olettaa, että rikoksentekijä suoriutuu valvontarangaistuksesta. Valvontarangaistus edellyttää myös ehdotonta päihteettömyyttä. (RL 6:11a.2 §; Rikosseuraamuslaitos 2014d, viitattu 6.5.2015.)

4.1 Valvontarangaistuksen edellytysten selvittäminen ja rangaistusajan suunnitelma

Valvontarangaistukseen tuomitseminen edellyttää, että sen tuomitsemista voidaan pitää perusteltuna tuomittavan sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi ja edistämiseksi. Syyttäjä tai tuomioistuin pyytää rikoksesta epäillystä henkilöstä seuraamusselvityksen. Painavasta syyistä seuraamusselvitys voidaan laatia myös rikoksesta epäillyn pyynnöstä. Selvityksen laatii Rikosseuraamuslaitos. Selvitystä ei kuitenkaan tarvitse hankkia, jos valvontarangaistukseen tuomitseminen on epätodennäköistä, ottaen huomioon odotettavissa olevan rangaistuksen laji ja pituus. Tilanteessa, jossa rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ilman vakituista asuntoa Suomessa ja arvioidaan, että valvontarangaistukseen tuomitseminen eikä täytäntöönpanon siirto toiseen maahan ole mahdollista, ei myöskään seuraamusselvitystä tarvitse laatia. (RL 6:11a.2 §; L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 3:10.1-2 §, 9:44.1 § 6 k.)

Rikosseuraamuslaitos selvittää valvontarangaistuksen tuomitsemisen kannalta tarvittavat epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet ja muut valvontarangaistukseen tuomitsemisen edellytykset. Seuraamusselvityksessä arvioidaan rikoksesta epäillyn edellytykset ja valmiudet valvontarangaistuksesta suoriutumiseen. Huomioon otetaan rikoksesta epäillyn aikaisempi rikollisuus, päihteiden käyttö ja valvonnan, sekä rikoksettoman elämän tukemisen tarve. Rikosseuraamuslaitoksen tulee arvioida rikoksesta epäillyn asunnon sopivuutta valvontarangaistuksen suorittamiseen ja varmistaa esimerkiksi, että mahdollisesti valvontarangaistukseen tuomittavan henkilön asunnossa on riittävät tietoliikenneyhteydet, sekä suunnitella toimintavelvollisuuden sisältöä ja määrää. Selvitykseen kirjataan myös tieto mahdollisista aiemmista valvontarangaistuksista. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 3:10.3 §, 9:44.1 § 1,3,5 k.; Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 551/2015 2:4.1§, 2:5.1 §.)

Selvitykseen liitetään myös arvio voidaanko valvontarangaistukseen mahdollisesti tuomittavalle henkilölle määrätä velvollisuus osallistua valvontarangaistukseen tuomitulle henkilölle tarkoitettuun toimintaan, sekä arvio kyseiseen toimintaan osallistumisen aiheuttamasta liikkumisen tarpeesta

asunnon ulkopuolella. Selvityksessä on oltava myös rikoksesta epäillyn kirjallinen suostumus siihen, että Rikosseuraamuslaitos on tarvittavissa määrin yhteyksissä eri tahoihin liittyen edellytysten selvittämiseen ja ehtojen noudattamisen valvontaan. Edellytyksiä selvitetäessä ja selvitystä laadittaessa rikoksesta epäillylle selostetaan valvontarangaistuksen valvonnan ja toiminnan sisältö, sekä ehdot ja seuraamukset ehtojen rikkomisesta. Lisäksi selvitykseen kirjataan rikoksesta epäillyn kirjallinen suostumus mahdollisen rangaistuksen tuomitsemisesta valvontarangaistuksena ja suostumus rangaistuksen täytäntöönpanoon. Laadittu selvitys lähetetään selvityksen pyytäneelle syyttäjälle. Jos pyynnön selvityksestä on tehnyt tuomioistuin tai rikoksesta epäilty, lähetetään selvitys asianomaiselle tuomioistuimelle. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 9:44.1 § 2-4 k, Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 551/2015 2:4 §.)

Rikosseuraamuslaitos liittää selvitykseen rangaistusajan suunnitelman, jos se pitää valvontarangaistusta perusteltuna tai syyttäjä tai tuomioistuin sitä erikseen pyytää. Rangaistusajan suunnitelma laaditaan yhteistyössä rikoksesta epäillyn kanssa. Rangaistusajan suunnitelmassa on tieto valvontarangaistuksen suorittamiseen tarkoitetusta asunnosta, tieto valvontarangaistukseen sisältyvästä työstä, kuntoutuksesta, koulutuksesta tai muusta toiminnasta sekä valvontatapaamisista ja näiden viikoittaiset tuntimäärät. Suunnitelmaa laadittaessa Rikosseuraamuslaitos tekee tarvittavissa määrin yhteistyötä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa kartoittaakseen rikoksesta epäillyn elinolosuhteita ja tukitoimien tarvetta. Lisäksi suunnitelmassa tulee olla tieto toimintaan osallistumisen aiheuttamasta asunnon ulkopuolella liikkumisesta ja liikkumisen ajoittumisesta. Suunnitelmasta tulee käydä ilmi myös millä tavoin tuomittua valvotaan ja muut valvontaan liittyvät yksityiskohdat, sekä rangaistuksen täytäntöönpanoon liitettävät tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävät tukitoimet. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 3:11 § 3:12.1 §, 9:44.2 §.)

Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa rikoksesta epäillylle selvitetään valvontarangaistukseen liittyvät velvollisuudet ja rajoitukset, sekä seuraamukset niiden rikkomisesta. Rikoksesta epäillyn tulee antaa tarvittavat tiedot käyttämästään lääkityksestä rangaistusajan suunnitelman laatimista ja rangaistuksen täytäntöönpanoa varten. Rangaistusajan suunnitelmaan liitetään valvontarangaistuksen suorittamiseen käytettäväksi suunnitellussa asunnossa asuvien täysi-ikäisten kirjallinen suostumus ja vakuutus siitä, että suostumus on annettu omasta vakaasta tahdosta. Myös samassa asunnossa asuvan alle 18-vuotiaan mielipide selvitetään kuulemalla häntä yhdessä lastensuojeluviranomaisen kanssa. Valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa ei voida aloittaa, jos alaikäinen vas-

tustaa sitä perustellusta syystä ja on ikänsä puolesta kypsä arvioimaan asiaa. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 9:45 §; Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 551/2015 2:7 §.)

Vuonna 2012 Rikosseuraamuslaitokselta pyydettiin selvityksiä valvontarangaistukseen tuomitsemisen edellytyksistä, eli valvontarangaistus-lausuntoja 1288 kappaletta, joista 890:stä lausunto tehtiin. Luku 890 ei sisällä tapauksia, joissa lausuntoa ei ole voitu laatia. Myönteisiä lausuntoja annettiin 339 kappaletta. Puolestaan vuonna 2013 valvontarangaistus-lausuntoja pyydettiin 949 kappaletta, joista 603:sta lausunto tehtiin. Luku 603 ei sisällä tapauksia, joissa lausuntoa ei ole voitu laatia. Myönteisiä lausuntoja annettiin 320 kappaletta. (Rikosseuraamuslaitos 2015c, 35, viitattu 8.5.2015.)

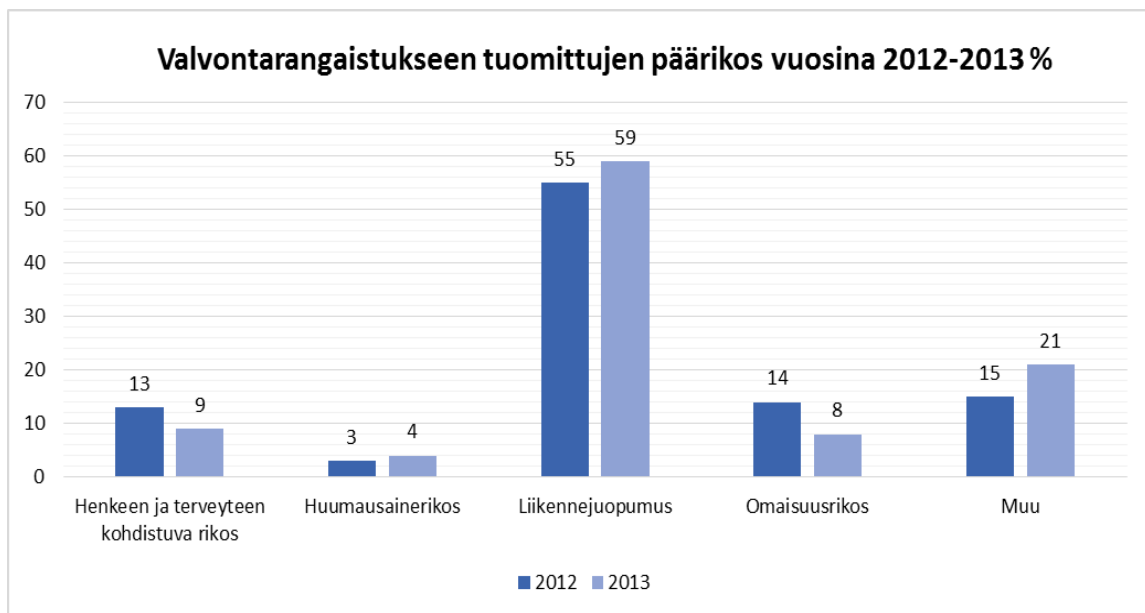
4.2 Rikoksen laji ja rangaistuslajin soveltuvuus

Rikoksen laatu voi olla esteenä valvontarangaistuksen tuomitsemiseen. Esteeksi katsotaan esimerkiksi asuinkumppaniin kohdistuvat pahoinpitelyt ja rikokset, joiden tekemisen jatkaminen kotoa tai asuinpaikasta käsin on helppoa, kuten huumausainerikokset ja tietyt tieto- ja viestintärikokset. Törkeistä väkivaltarikoksista tuomittavat rangaistukset ylittävät valvontarangaistuksen enimmäismäärän, jonka vuoksi kyseisistä rikoksista ei ole mahdollista tuomita ehdottoman vankeuden sijasta valvontarangaistukseen. Valvontarangaistuksen kohderyhmään kuuluvat etupäässä rattijuopumukseen ja omaisuusrikoksiin syyllistyneet henkilöt. Valvontarangaistus voi tulla kyseeseen myös tuomittaessa pahoinpitelyrikoksesta, jossa teko ei ole kohdistunut rikoksentekijän asuinkumppaniin tai lähiomaiseen. (Rikosseuraamuslaitos 2014e, viitattu 17.2.2015.)

Valvontarangaistus voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden pituisen ehdottoman vankeusrangaistuksen sijaan lailla säädetyin edellytyksin. Valvontarangaistukseen tuomitseminen edellyttää, että tuomitsemiselle ei ole estettä aiemmin tuomituista valvontarangaistuksista, ehdottomista vankeusrangaistuksista tai rikoksen laadusta johtuen (RL 6:11a.1 §). Kyseinen edellytys rangaistuksen tuomitsemiseen perustuu siihen, että portaittain ankaroituvan rangaistusjärjestelmän kannalta ei olisi tarkoituksenmukaista tuomita valvontarangaistusta, jos henkilöllä on takanaan jo useita aikaisempia ehdottomia vankeusrangaistuksia. Valvontarangaistusta ei yleensä tuomita useampaan kertaan samalle henkilölle, vaan tällöin hänet tuomitaan jo ehdottomaan vankeusrangaistukseen. (Frände 2012, 359)

Hallituksen esityksessä Eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi, pohdittiin valvontarangaistuksen sijoittumista seuraamusjärjestelmässä. Esityksessä todetaan, että rangaistusten ankaruuden arvioinnissa on lähtökohtana, että valvontarangaistus olisi yhdyskuntapalvelua tuntuvampi seuraamus. Valvontarangaistukseen tuomittu on jatkuvan kontrollin alla ja tuomitun tulee noudattaa määrättyä päiväohjelmaa, kun taas yhdyskuntapalvelussa sisältönä on palvelutehtävien suorittaminen suunnitelman mukaisesti ja tästä aiheutuva vapaa-ajan menetys. Valvontarangaistukseen sisältyvä ehdoton päihteidenkäyttökielto tekee siitä myös vaativan rangaistuksen. (HE 17/2010 vp, 20.)

Seuraavassa kuviossa on esitetty valvontarangaistukseen tuomittujen päärikos vuosina 2012–2013. Kuvion luvut on otettu Rikosseuraamuslaitoksen julkaisemasta tilastollisesta vuosikirjasta.

KUVIO 2. Valvontarangaistukseen tuomittujen päärikos vuosina 2012–2013 (%). (Rikosseuraamuslaitos 2014f, 41, viitattu 17.2.2015.)

Kuviosta nähdään, kuinka huomattavasti suurimmalla osalla valvontarangaistukseen tuomituista päärikoksena on ollut liikennejuopumus vuosina 2012–2013. Vuonna 2012 liikennejuopumuksista tuomittujen osuus oli 55 prosenttia ja vuonna 2013 osuus oli 59 prosenttia. Omaisuusrikoksista tuomittujen osa vuonna 2012 oli 14 prosenttia ja vuonna 2013 osa oli kahdeksan prosenttia. Henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista tuomittuja vuonna 2012 oli 13 prosenttia ja yhdeksän

prosenttia vuonna 2013. Huuhausainerikoksista tuomittujen osa oli molempina vuosina lähes sama, eli vuonna 2012 kolme prosenttia ja vuonna 2013 osuus oli neljä prosenttia. Muista rikoksista tuomittuja oli 15 prosenttia vuonna 2012 ja 21 prosenttia vuonna 2013.

4.3 Valvontarangaistuksen tavoitteet

Valvontarangaistus otettiin käyttöön vuoden 2011 marraskuussa ja sen käyttö on lisääntynyt, eikä käyttöönnotossa ole havaittu merkittäviä ongelmia (HE 215/2014 vp, 34). Yksi valvontarangaistukseen tuomitsemisen edellytyksistä on, että sitä voidaan pitää perusteltuna rikosentekijän sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi tai edistämiseksi. Valvontarangaistuksella onkin useita myönteisiä vaikutuksia tuomitun ja hänen perheensä elämään. (Oikeusministeriö 2011, viitattu 3.3.2015.)

Yhteiskunnassa suoritettavan rangaistuksen myötä tuomitun on helpompi säilyttää työ- tai opiskelupaikka ja asunto, sekä sosiaaliset suhteet. Tuomitun mahdollisuus käydä töissä rangaistuksen aikana mahdollistaa myös paremman taloudellisen tilanteen säilyttämisen, verrattuna rangaistuksen suorittamiseen vankilassa. Yhteiskunnassa suoritettavan rangaistuksen myötä tuomittu välttää myös kontaktin vankilan rikollisia asenteita ihannoivaan alakulttuuriin. Valvontarangaistukseen sisältyvä päihteettömyysvelvoite ja kuntouttavien toimintojen mahdollisuus vähentävät syrjäytymisen riskiä. (HE 17/2010 vp, 17 ja Oikeusministeriö 2011, viitattu 3.3.2015)

4.4 Valvontarangaistuksen täytäntöönpano, valvonta ja suoritus aika

Rikosseuraamuslaitos laatii ja vahvistaa täsmennetyn valvontarangaistuksen rangaistusajan suunnitelman viipymättä, kun rangaistus on tullut lainvoimaiseksi. Rangaistuksen täytäntöönpano voidaan aloittaa ennen tuomion lainvoimaiseksi tuloa, jos tuomittu antaa siihen kirjallisen suostumuksen ja tyytyy tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu valvontarangaistukseen. Täsmennetty suunnitelma sisältää koko täytäntöönpanoaikaa koskevat tarkemmat tiedot ja määräykset. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 4:14.1 §, 4:16 §.)

Täsmennettyyn suunnitelmaan kirjataan täytäntöönpanon alkamispäivä, tiedot valvontatapaamisista ja tarvittavista tukitoimista, toimintavelvollisuuden sisältö, liikkumisrajoitukset, yksityiskohtainen aikataulu ja seuraamuksen suorittamisen päättymispäivä. Suunnitelmaan sisällytetään tieto

tuomitun asunnosta tai muusta hänelle määrätystä paikasta, valvonnasta ja sen edellyttämistä teknisistä valvontavälineistä, sekä tieto tuomitun henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen varattavasta ajasta. Suunnitelmassa tulee myös olla tieto, miten tuomitun elämänhallintaa edistävien tukitoimien jatkuvuus turvataan rangaistuksen suorittamisen jälkeen, sekä muut valvontarangaistuksen täytäntöönpanon kannalta välttämättömät tiedot ja ehdot. Täsmennetty rangaistusajan suunnitelma laaditaan yhteistyössä tuomitun kanssa. Suunnitelma annetaan tuomitulle tiedoksi henkilökohtaisesti ja samalla tuomitulle selvitetään suunnitelman yksityiskohtia ja seuraamukset määräysten rikkomisesta. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 4:14.2-3 §, 9:46 §.)

Valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta vastaa Rikosseuraamuslaitos. Yksittäisen valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta vastaa Rikosseuraamuslaitoksen virkamies, eli valvoja. Valvojan avuksi voidaan määrätä apuvalvoja, jos se on tarpeen valvontarangaistuksen tarkoituksenmukaisen täytäntöönpanon edistämiseksi. Apuvalvojalla tulee olla tehtävän hoitamiseen soveltuva koulutus rikosseuraamus-, sosiaali- tai terveysalalta, sekä tarvittava työkokemus. Apuvalvojan tehtävään voidaan määrätä myös muu sopiva henkilö, jos se on tarpeen valvonnan turvaamiseksi. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 2:6 §, 2:7.1-2 §.)

Valvoja laatii ja antaa tiedoksi tuomitulle rangaistusajan suunnitelman ja aikataulun. Valvojan tulee myös selvittää tuomitulle täytäntöönpanoon liittyvät velvollisuudet ja rajoitukset, sekä seuraamukset niiden rikkomisesta. Valvojan tehtäviin kuuluu valvoa, että tuomittu noudattaa lailla säädettyjä velvollisuuksiaan ja olla riittävästi yhteydessä tuomittuun, sekä paikkaan, jossa tuomittu suorittaa toimintavelvollisuuttaan. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 2:8.1 §.)

Valvoja ja apuvalvoja tekevät valvontakäyntejä tuomitun asuntoon ja paikkaan, jossa tuomittu osallistuu toimintavelvollisuuteen sisältyvään toimintaan. Valvontakäynneistä osa voi olla ennalta ilmoitettuja ja osa satunnaisesti ajoitettuja. Ennalta ilmoittamattomien tarkastuskäyntien tarkoituksena on valvoa asunnossa pysymisvelvollisuutta ja päihteettömyyttä. Valvojan tulee myös tarvittaessa olla yhteydessä samassa asunnossa asuviin henkilöihin ja alle 18-vuotiaan tuomitun huoltajaan, edunvalvojaan tai muuhun lailliseen edustajaan. Valvoja ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle mahdollisesti havaitsemastaan velvollisuuksien rikkomisesta ja tekee asiasta selvityksen. Lisäksi valvoja huolehtii muista valvontarangaistuksen vaatimista toimenpiteistä. Apuvalvojan tehtävänä on toimia valvojan apuna. Valvojan ja apuvalvojan tulee tukea ja ohjata tuomittua, sekä kohdella tuomittua asianmukaisesti, siten että tuomitulle ja hänen kanssaan samassa asunnossa asuville ei

aiheudu tarpeetonta haittaa. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 2:8 §, 9:43.1-2 §, 9:56 §.)

Valvontarangaistukseen tuomittua valvotaan erilaisten teknisten välineiden avulla. Tekniset välineet voivat olla tuomitun asuntoon asennettavia, tuomitun haltuun annettavia tai tuomitun ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettäviä taikka tällaisten välineiden yhdistelmä. Tekniset välineet eivät saa mahdollistaa kotirauhan piiriin ulottuvaa pakkokeinolain (806/2011) 10:16 §:ssä tarkoitettua teknistä kuuntelua eikä 10:19.1 §:ssä tarkoitettua teknistä katselua. Valvontarangaistusta suorittavan esimerkiksi nilkkaan kiinnitettävä panta on yhteydessä valvottavan asuntoon sijoitettuun seurantalaitteeseen. Pannassa oleva lähetin lähettää signaaleita, joihin seurantalaite reagoi. Valvonnan tarkoitus on valvoa asunnossa pysymistä ja määritellyn aikataulun noudattamista. Seurantalaite on yhteydessä valvontakeskukseen ja kentällä toimiviin tuki- ja valvontapartioihin. (Oikeusministeriö 2011, viitattu 3.3.2015; L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 9:43.1-2 §.)

Valvontarangaistuksen täytäntöönpano aloitetaan viipymättä ja rangaistus on suoritettava loppuun yhden vuoden ja kolmen kuukauden kuluessa, laskettuna siitä kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Useaa yhdyskuntaseuraamusta täytäntöön pantaessa määräaika rangaistuksen suorittamiselle on yksi vuosi ja kuusi kuukautta laskettuna viimeisenä täytäntöönpanokelpoiseksi tulleesta tuomiosta. Valvontarangaistuksen suorittamisen katsotaan alkaneen päivänä, jona täsmennetty rangaistusajan suunnitelma on vahvistettu ja tarpeelliset tekniset valvontavälineet on asennettu tai annettu tuomitun haltuun. Jos valvontarangaistuksen täytäntöönpano joudutaan keskeyttämään, rangaistusaika lakkaa kulumasta seuraavan vuorokauden alusta. Muilta osin valvontarangaistuksen pituuden laskemisessa noudatetaan, mitä vankeuslain (767/2005) 3:1 §:ssä säädetään. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 4:17.1, 9:47 §.)

Yhdyskuntaseuraamusten suoritusajan pidentämisestä, täytäntöönpanon lykkäämisestä ja keskeytyksestä, sekä edellä mainittujen vaikutuksesta rangaistusaikaan säädetään yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (400/2015) 4 luvun 18–19 §:ssä. Edellä mainittuja aiheita käsiteltiin tarkemmin jo yhdyskuntapalvelua käsiteltäessä opinnäytetyön kappaleessa 3.4. Samat ehdot ja edellytykset pätevät myös valvontarangaistuksen kohdalla.

Valvontarangaistukseen tuomittu päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun lailla säädetty määräosa rangaistuksesta on suoritettu. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetussa laissa säädetään tuomitun päästämisestä ehdonalaiseen vapauteen ja koeajasta seuraavaa:

Valvontarangaistukseen tuomittu päästetään ehdonalaiseen vapauteen noudattaen rikoslain 2 c luvun 5–7 §:n säännöksiä ja ottaen huomioon mahdollinen rikoslain 6 luvun 13 §:n nojalla tehtävä vähennys. Samalla kertaa täytäntöön pantavia valvontarangaistuksia suorittava päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun valvontarangaistuksista on pantu täytäntöön aika, joka saadaan laskemalla yhteen kustakin valvontarangaistuksesta siihen sovellettava rikoslain 2 c luvun 5 §:ssä tarkoitettu määräosa. Määräosaa laskettaessa päivän osaa ei oteta huomioon. Kun tuomittu päästetään ehdonalaiseen vapauteen, alkaa koeaika, joka on jäljellä olevan jäännösrangaistuksen pituinen. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 9:53.1 §.)

Valvontarangaistuksen täytäntöönpanon viimeisenä päivänä, ennen ehdonalaiseen vapauteen päästämistä, Rikosseuraamuslaitoksen virkamies poistaa käytöstä ja ottaa haltuunsa valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa käytetyt tekniset valvontalaitteet kello 7:n ja 17:n välisenä aikana. Tuomitun päästessä ehdonalaiseen vapauteen alkaa koeaika. Tuomitun syyllistyessä koeaikana uuteen rikokseen, sovelletaan, mitä RL:n 2c:14 §:ssä säädetään jäännösrangaistuksen määräämisestä täytäntöön pantavaksi. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 9:53.2 §; Valtioneuvoston asetus 551/2015 7:30.1 §.)

4.5 Tuomitun velvollisuudet

Valvontarangaistukseen tuomitun perusvelvollisuuksiin kuuluu asunnossa pysyminen, jota on valvontarangaistusta koskevassa hallituksen esityksessä (17/2010 vp.) nimitetty myös olinpaikkavelvoitteeksi. Toinen tuomitun perusvelvollisuuksista on toimintavelvollisuus. (HE 17/2010 vp, 6, Frände 2012, 360.) Valvontarangaistus edellyttää tuomitulta myös ehdotonta päihteettömyyttä, jota valvotaan puhalluskokeilla sekä veri- ja virtsanäytteillä (Rikosseuraamuslaitos 2014e, viitattu 17.2.2015).

Olinpaikkavelvoite tarkoittaa, että tuomittu saa poistua asunnostaan ainoastaan Rikosseuraamuslaitoksen laatimassa, vahvistamassa ja täsmennyksessä rangaistusajan suunnitelmassa ja viikoittaisessa aikataulussa määrättyllä tavalla. Tuomitulle voidaan yksittäistapauksessa antaa lupa poiketa toimintavelvollisuudesta tai velvollisuudesta pysyä asunnossa. Rangaistusajan suunnitelmaan sisältyvästä velvollisuudesta poikkeamisen täytyy olla välttämätön tuomitun sairastumisen tai muun rangaistuksen täytäntöönpanoon vaikuttavan ennalta arvaamattoman seikan vuoksi, jotta poikkeaminen on mahdollista. Tuomitun täytyy viivytyksettä ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle

syy rangaistusajan suunnitelmasta poikkeamiseen. Tuomittu voi poiketa rangaistusajan suunnitelmasta ilman ennalta saatua lupaa, jos se on välttämätöntä ja pakottavista syistä johtuvaa. Tuomittu on kuitenkin velvollinen ilmoittamaan asiasta Rikosseuraamuslaitokselle ilman viivytystä. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:23 §, 9:41.2 §.)

Valvontarangaistukseen tuomitun toimintavelvollisuuteen kuuluu velvoite osallistua valvontatapamisiin, tehdä työtä, osallistua koulutukseen, kuntoutukseen, toimintaohjelmiin tai muuhun vastaavaan tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävään tai edistävään toimintaan. Tuomitun tulee käyttäytyä asiallisesti valvontatapamisissa ja muissa toimintavelvollisuuteen liittyvissä tilaisuuksissa. Työn ja muun toiminnan osuus on määritelty vahvistetussa ja täsmennetyssä rangaistusajan suunnitelmassa. Työtä ja muuta toimintaa tulee olla vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa. Velvollisuus osallistua työhön tai muuhun toimintaan voidaan vahvistaa enintään 50 tunniksi viikossa, jos siihen on erityinen syy. Tällaisia erityisiä syitä ovat pitkät matka-ajat tai muut vastaavat syyt. Työ ja muu toiminta tulee ajoittaa muuksi kuin kello 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi, jollei rangaistusajan suunnitelmassa työstä tai muusta toiminnasta aiheutuvasta syystä määrätä toisin. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:21 §, 9:41.3-4 §.)

Valtioneuvoston antamassa asetuksessa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta on säädetty tarkemmin toimintavelvollisuudeksi hyväksyttävästä toiminnasta. Asetuksen mukaan toimintavelvollisuudeksi hyväksytään toiminta, johon osallistumista on mahdollista valvoa asianmukaisesti. Lisäksi toiminnan suorittamispaikan ja ajankohdan tulee olla ennalta määriteltävissä. Toimintavelvollisuudeksi ei ole mahdollista hyväksyä esimerkiksi toimintaa, joka edellyttää tuomitun yöpymistä muualla kuin täsmennetyssä rangaistusajan suunnitelmassa määrättyssä asunnossa. (Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 551/2015 3:15.1 §.)

Olinpaikkavelvoitteen ja toimintavelvollisuuden lisäksi tuomitun tulee osallistua täsmennetyn rangaistusajan suunnitelman laatimiseen ja antaa valvojalle rangaistuksen täytäntöönpanon kannalta tarpeelliset yhteystiedot, sekä tiedot työstä, asumisesta, taloudellisesta tilanteesta ja muista vastaavista seikoista. Tuomitun tulee noudattaa täsmennettyä rangaistusajan suunnitelmaa ja viikoittaista aikataulua, sekä osallistua valvontatapamisiin valvojan määrääminä ajankohtina. Tuomittu on myös velvollinen pitämään yhteyttä valvojaansa täsmennetyssä rangaistusajan suunnitelmassa tarkoitetulla tavalla ja päästämään valvontatehtävää suorittavan Rikosseuraamuslaitoksen virka-

miehen ja hänen seurassaan olevan apuvalvojan asuntoonsa. Tuomitun tulee myös käsitellä huolellisesti valvontarangaistuksen valvontaan tarkoitettuja valvontavälineitä ja noudattaa niiden käytöstä annettuja ohjeita. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:21 §, 9:49 §.)

Valvontarangaistukseen tuomitulta edellytetään myös ehdotonta päihteettömyyttä. Päihteettömyysvelvoitteen mukaisesti, tuomittu ei saa valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aikana käyttää huumausainelain (378/2008) 3.1 §:ssa tarkoitettua huumausainetta, alkoholia tai muuta päihdyttävää ainetta, eikä olla päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. Päihteettömyyttä valvotaan ja tuomittu on velvollinen päihteettömyytensä valvomiseksi vaadittaessa antamaan virtsa- tai sylkinäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen. Jos tuomittu on valvontakäynnin, muun valvontaan liittyvän tilaisuuden tai toimintavelvollisuuteen liittyvän tilaisuuden yhteydessä ulkoisista merkeistä päätellen todennäköisesti alkoholin tai muun päihdyttävän aineen alainen, tulee Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen kirjata päihtymystilaa koskevat havainnot. Päihtymystilan todentavaa koetta tai näytettä ei tarvitse ottaa, jos päihtymystila on ulkoisista merkeistä havainnoiden ilmeinen, eikä tuomittu vaadi kokeen tai näytteen ottamista. Tuomitulta voidaan määrätä otettavaksi verinäyte, jos tuomittu kieltäytyy puhalluskokeesta tai virtsa- tai sylkinäytteen antamisesta ilman pätevää syytä. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 7:22.1-2 §, 9:49 §.)

Jos tuomitun todetaan puhalluskokeen perusteella olevan alkoholin vaikutuksen alaisena, tulee Rikosseuraamuslaitoksen ryhtyä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (400/2015) 25 §:ssä tai 26 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin. 25 §:ssä säädetään velvollisuuksien rikkomisesta ja 26 §:ssä törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta. Jos tuomitun sylki- tai virtsanäytteen perusteella todetaan käyttäneen päihdyttävää ainetta, tulee tulos varmistaa huumausainetietien tekemisestä säädettyt laatuvaatimukset täyttävässä laboratorioissa. Varmistetun tuloksen osoittaessa, että tuomittu on käyttänyt huumausainelain (373/2008) 3.1 §:ssa tarkoitettua huumausainetta tai lääkettä, johon hänellä ei ole oikeutta, tulee Rikosseuraamuslaitoksen ryhtyä yhdyskuntaseuraamuksista annetun lain 26 §:n mukaisiin toimenpiteisiin. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:22.3 §.)

4.5.1 Velvollisuuksien rikkominen

Jos tuomitun epäillään, muulla tavoin kuin törkeästi, rikkoneen lailla säädettyjä velvollisuuksiaan, Rikosseuraamuslaitoksen on tehtävä asiasta selvitys. Rikosseuraamuslaitos antaa tuomitulle kirjallisen varoituksen, jos tuomitun todetaan menettelleen velvollisuuksiensa vastaisesti. Varoituksen antamisen yhteydessä tuomitulle ilmoitetaan seuraamukset velvollisuuksien rikkomisen jatkamisesta ja varoituksen noudattamatta jättämisestä. Jos Rikosseuraamuslaitos toteaa velvollisuuksien rikkomisen olevan vähäistä, eikä se ole toistuvaa, voidaan tuomitulle antaa suullinen huomautus. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:25 §.)

Velvollisuuksien rikkomista tarkastellessa joudutaan käyttämään tapauskohtaista harkintaa sen suhteen, että missä menee velvollisuuksien rikkomisen ja törkeän velvollisuuksien rikkomisen välinen raja. Valvontarangaistuksesta on vielä niin vähän tapauksia, että kunnan kattavaa oikeuskäytäntöä ei ole vielä muodostunut. (Karikoski, haastattelu 16.4.2015.)

4.5.2 Törkeä velvollisuuksien rikkominen

Valvontarangaistukseen tuomittu rikkoo törkeästi hänelle asetettuja velvollisuuksiaan, jos tuomittu ei aloita rangaistuksen suorittamista tai jättää rangaistuksen suorittamisen kesken ilman hyväksyttävää syytä. Törkeäksi velvollisuuksien rikkomiseksi katsotaan myös tuomitun syyllistyminen rikokseen, josta seuraamuksena on ankarampi rangaistus kuin sakkoa. Lisäksi tuomittu rikkoo törkeästi velvollisuuksiaan, jos tuomittu kirjallisesta varoituksesta huolimatta menettelee uudelleen lailla säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti tai muulla tavoin törkeästi ja tahallisesti rikkoo velvollisuuksiaan. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:26.1 §, 9:51 §.)

Valvontarangaistuksen kohdalla törkeä velvollisuuksien rikkominen tarkoittaa monesti päihteidenkäyttöä. Tavallista on, että valvontarangaistukseen tuomittu ei laiminlyö tapaamista tai käyntiä, johon hänet on veloitettu vaan päihteidenkäyttö havaitaan Rikosseuraamuslaitoksen suorittamilla pistokoe valvontakäynneillä. (Karikoski, haastattelu 16.4.2015.)

Tuomitun syyllistyessä törkeään velvollisuuksien rikkomiseen tulee Rikosseuraamuslaitoksen ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin asian saattamiseksi syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi. Samalla Rikosseuraamuslaitos kieltää valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aloittamisen, tai jos

rangaistus on jo aloitettu, rangaistuksen täytäntöönpano keskeytetään. Jos syyttäjä katsoo tuomittun rikokseen törkeästi velvollisuuksiaan rikkomalla lailla säädettyjä velvollisuuksia tai syyllistymällä rikokseen, josta seuraamuksena on ankarampi rangaistus kuin sakkoa, tulee syyttäjän viipymättä saattaa asia käräjäoikeuden käsiteltäväksi. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:26.1 §, 9:51 §, 9:54 §.) Syyttäjän taholta rima muuntovaatimuksen tekemiseen oikeudelle on matala, koska valvontarangaistuksessa on kuitenkin ollut kyse ehdottoman vankeuden sijaan tuomittavasta rangaistuksesta. (Karikoski, haastattelu 16.4.2015.) Asia käsitellään siinä tuomioistuimessa, joka on ensimmäisenä oikeusasteena käsitellyt kyseisen rikosasian tai siinä, jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai vakituisesti oleskelee (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 9:54 §).

4.6 Uuteen rikokseen syyllistyminen

Syyttäjän päättäessä syyttää valvontarangaistusta suorittavaa tai kyseiseen rangaistukseen tuomittua rikoksesta, josta voi syyttäjän tekemän arvion mukaan olla seuraamuksena ehdotonta vankeutta, voi syyttäjä ilmoittaa asiasta Rikosseuraamuslaitokselle. Ilmoituksen saatuaan Rikosseuraamuslaitos kieltää valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aloittamisen tai täytäntöönpanon jatkamisen, jos tuomittu on jo ehtinyt aloittaa rangaistuksen suorittamisen. Syyttäjä voi vaatia keskeytetyn rangaistuksen muuntamista takaisin vankeudeksi uuden rikosasian käsittelyn yhteydessä. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 13:82.1 §; Karikoski, haastattelu 16.4.2015.)

Vastaavasti, jos aiemmin valvontarangaistukseen tuomittu henkilö tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen rikoksesta, jonka tuomittu on tehnyt ennen ehdonalaista vapautta pääsyä, voi tuomioistuin kieltää valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aloittamisen tai jatkamisen. Jos tuomioistuin kieltää aiemmin tuomitun valvontarangaistuksen täytäntöönpanon, tuomioistuimen tulee myös määrätä suorittamatta oleva osa valvontarangaistuksesta suoritettavaksi vankeutena. (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 13:82.2 §.) Tuomioistuimen tulee ilmoittaa päätöksestään Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikölle, jolla se on kieltänyt valvontarangaistuksen aloittamisen tai jatkamisen. Ilmoitus tehdään myös päätöksestä, jolla tuomioistuin on hylännyt tai hyväksynyt syyttäjän vaatimuksen valvontarangaistuksen muuntamisesta vankeudeksi. (Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 551/2015 4:21.3 §.)

4.7 Muuntaminen takaisin vankeudeksi

Rikosseuraamuslaitos laatii valvontarangaistukseen tuomitun törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta viipymättä selvityksen syyttäjälle. Syyttäjä saattaa asian tuomioistuimen käsiteltäväksi, katsoessaan tuomitun syyllistyneen törkeään velvollisuuksien rikkomiseen. Asia käsitellään tuomioistuimessa, joka on ratkaissut valvontarangaistukseen johtaneen rikosasian ensimmäisenä oikeusasteena tai tuomioistuimessa, jonka tuomiopiirissä tuomittu asuu tai oleskelee vakituisesti. Käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja ja muuten käsittelyssä noudatetaan, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään. Ennen asian ratkaisemista tuomioistuimen on annettava tuomitulle tilaisuus tulla kuulluksi. Rikosseuraamuslaitoksen edustajalla on myös mahdollisuus antaa lausuntonsa, jos se ei ole asian käsittelyn kannalta selkeästi tarpeetonta. Tuomioistuin voi ratkaista asian valvontarangaistukseen tuomitun poissaolosta huolimatta. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:26.2 §, 9:54 §.)

Tuomioistuin muuntaa valvontarangaistuksesta suorittamatta olevan osan ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi, katsoessaan tuomitun rikkoneen törkeästi velvollisuuksiaan. Vähimmäisaika vankeusrangaistukselle on neljä päivää. Tuomitulla voi olla suoritettavana myös useita valvontarangaistuksia, jolloin yhteenlaskettujen valvontarangaistusten suorittamatta oleva osa muunnetaan ehdottomaksi vankeudeksi. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 9:55 §.) ”Jos muunnettu vankeusrangaistus johtaisi eri määräosien soveltamiseen, täytäntöönpanossa noudatetaan, mitä rikoslain 2c luvun 6 §:ssä säädetään ehdonalaisesta vapauttamisesta yhteisestä rangaistuksesta” (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 9:55.2 §.)

Jos valvontarangaistukseen tuomittu tuomitaan uuteen rangaistukseen seuraavista syistä:

- 1) tuomioistuin muuntaa suorittamatta olevan osan valvontarangaistuksesta ehdottomaksi vankeudeksi, johtuen törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta
- 2) tuomioistuin tuomitsee aiemmin valvontarangaistukseen tuomitun henkilön ehdottomaan vankeusrangaistukseen rikoksesta, jonka tuomittu on tehnyt ennen pääsyä ehdonalaiseen vapautteen ja kieltää valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aloittamisen tai jatkamisen

muuntamisessa päivän osa valvontarangaistusta vastaa yhtä päivää vankeutta. Muuntamisessa noudatetaan tuomitun kannalta edullisinta tapaa. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 13:82.1-2 §, 13:83 §.)

Jos lainvoimaa vailla täytäntöön pantavana oleva tai ollut valvontarangaistus muuttuu muutoksenhaun jälkeen vankeudeksi, Rikosseuraamuslaitoksen tulee vähentää täytäntöön pantavasta vankeusrangaistuksesta määrä, joka vastaa siitä valvontarangaistuksena jo suoritettua osaa. Vastaava vähennys tehdään, kun tuomioistuin on kieltänyt valvontarangaistuksen täytäntöönpanon määräämättä vankeusrangaistuksena täytäntöön pantavaksi jäävän rangaistuksen pituutta. Tilanteessa, jossa tuomittu on päässyt valvontarangaistuksesta ehdonalaiseen vapauteen, noudatetaan vastaavalla tavalla, mitä vankeuslain 3 luvun 6 §:ssä säädetään erotuksen täytäntöönpanosta. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 13:84 §.)

4.8 KKO:2014:12

Valvontarangaistusta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 17/2010 vp.) on todettu, että retkahdusten tiedetään kuuluvan päihdesairauksien luonteeseen, vaikka päihderiippuvainen olisi motivoitunut kuntoutumiseen. Tästä johtuen, valvontarangaistuksen aikana tapahtuneen hyvin vähäisen alkoholin käytön ei välttämättä tulisi johtaa automaattiseen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon, vaikka päihteiden käyttö valvontarangaistuksen aikana olisikin kielletty. (HE 17/2010 vp, 19.)

Korkeimman oikeuden ennakkotapauksessa KKO:2014:12 on kyse siitä, onko valvontarangaistukseen tuomittu rikkonut törkeästi velvollisuuksiaan rikkomalla päihteettömyysveloitettaan.

Valvontarangaistukseen tuomittu A oli rangaistuksen täytäntöönpanon aikana käyttänyt alkoholia niin, että hänen hengitysilmansa alkoholipitoisuus oli ollut puhalluskokeessa 0,54 promillea. A:n verraten lievä päihtymystila ja muut rikkomukseen liittyneet seikat huomioon ottaen katsottiin, että valvontarangaistukseen liittyvän päihteettömyysveloitteen rikkomista ei ollut pidettävä valvontarangaistuksesta annetun lain 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla törkeänä. Vaatimus valvontarangaistuksen muuntamisesta vankeudeksi hylättiin. (KKO 18.3.2014 T 587, Finlex.)

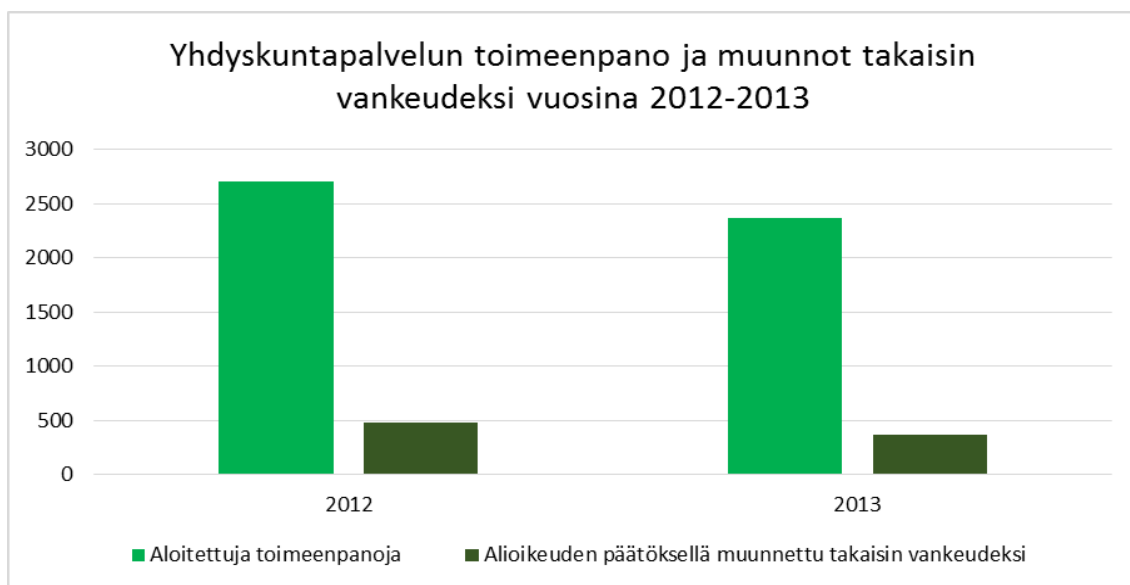
Tuomitun katsottiin olevan motivoitunut päihdeongelmiensa hoitamiseen ja tuomittu oli rikkomuksen tapahduttua ilmaissut halukkuutensa antabusiililääkitykseen, jos saisi jatkaa valvontarangaistuksen suorittamista. Korkein oikeus katsoi myös, että päihteettömyysveloitteen laiminlyönnissä on ollut kysymys sellaisesta, motivoitustikin hoidettujen päihdesairauksien luonteeseen kuuluvasta

yksittäisestä retkahduksesta, jonka ei tulisi sellaisenaan johtaa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon, jos alkoholin käyttö on kuitenkin jäänyt vähäiseksi. Kaikki seikat huomioon ottaen ja erityisesti huomioiden, että tuomitun päihtymystila oli verrattain lievä, korkein oikeus katsoi, ettei tuomitun päihitteettömyysvelvoitteen rikkomista kyseisissä olosuhteissa pidetä törkeänä. Korkein oikeus, katsoi, että vaatimukseen valvontarangaistuksen muuntamisesta vankeudeksi ei ole aihetta suostua. (KKO 18.3.2014 T 587, Finlex.)

Valvontarangaistus on yhdyskuntapalvelua ankarampi seuraamus. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että oikeuskäytännössä suhtaudutaan päihteidenkäyttöön kevyemmin valvontarangaistuksen kuin yhdyskuntapalvelun kohdalla. Tämä aiheuttaa ristiriitaa, koska valvontarangaistukseen sisältyy ehdottomampi päihitteettömyysvelvoite ja se on ankarampi rangaistus kuin yhdyskuntapalvelu. Kuitenkin hallituksen esityksessä todetaan, että hyvin vähäinen päihteidenkäyttö ei vielä tarkoittaisi automaattisesti törkeää velvollisuuksien rikkomista. Tapaukset ovat kuitenkin aina yksilöllisiä. Vuosien varrella yhdyskuntapalvelusta on kertynyt oikeuskäytäntöä niin, että linjaukset velvollisuuksien rikkomisesta ovat selvät. Valvontarangaistuksen osalta menee aikaa ennen kuin oikeuskäytäntöä on riittävästi, jotta voidaan linjata, minkälaiset rikkomukset eri tilanteissa katsotaan törkeäksi velvollisuuksien rikkomiseksi. (Karikoski, haastattelu 16.4.2015.)

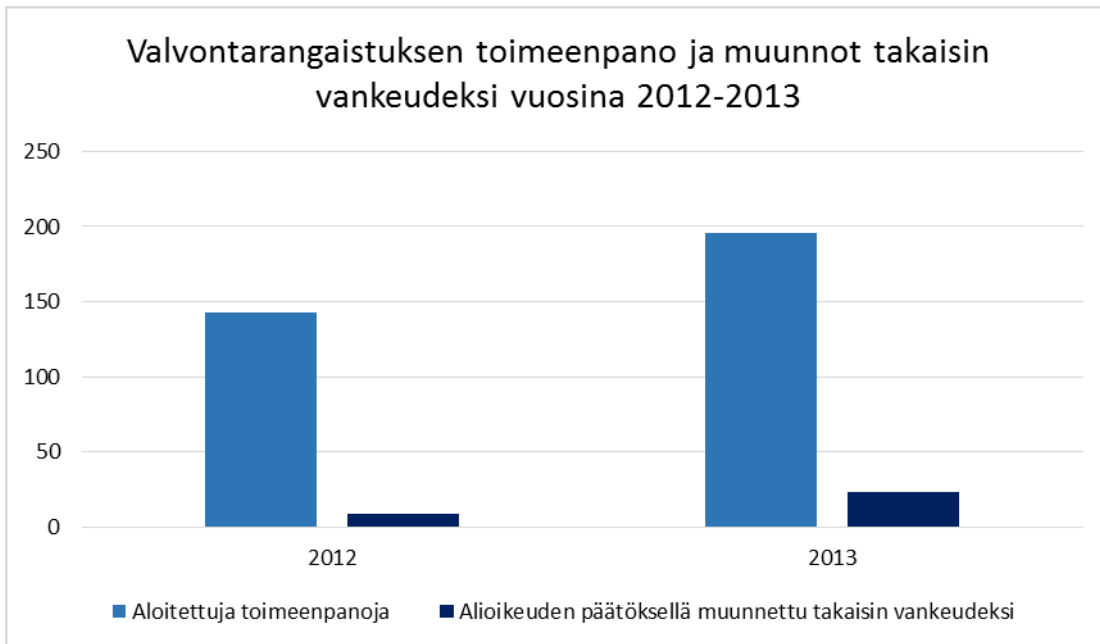
5 TILASTOTIETOA

Alla olevien kuvioiden luvut on otettu Rikosseuraamuslaitoksen vuonna 2014 julkaisemasta tilastollisesta vuosikirjasta. Kuviosta 3 nähdään yhdyskuntapalvelun aloitettujen toimeenpanojen ja alioikeuden päätöksellä takaisin vankeudeksi muuntojen lukumäärä vuosina 2012—2013. Kuviosta 4 nähdään vastaavat tiedot valvontarangaistuksesta.

KUVIO 3. Yhdyskuntapalvelun toimeenpano ja muunnot takaisin vankeudeksi vuosina 2012—2013. (Rikosseuraamuslaitos 2014g, 39, viitattu 5.3.2015.)

Vuonna 2012 yhdyskuntapalvelun aloitettuja toimeenpanoja oli 2704, joista alioikeuden päätöksellä muunnettiin takaisin vankeudeksi 482. Aloitetuista toimeenpanoista 18 prosenttia muunnettiin takaisin vankeudeksi. Vuonna 2013 aloitettuja toimeenpanoja oli hieman vähemmän, eli 2366, joista alioikeuden päätöksellä muunnettiin takaisin vankeudeksi 373. Takaisin vankeudeksi muunnettiin 16 prosenttia aloitetuista toimeenpanoista.

KUVIO 4. Valvontarangaistuksen toimeenpano ja muunnot takaisin vankeudeksi vuosina 2012–2013. (Rikosseuraamuslaitos 2014h, 40, viitattu 5.3.2015.)

Vuonna 2012 valvontarangaistuksen aloitettuja toimeenpanoja oli 143, joista alioikeuden päätöksellä muunnettiin takaisin vankeudeksi 9. Aloitetuista toimeenpanoista 6 prosenttia muunnettiin takaisin vankeudeksi. Vuonna 2013 aloitettuja toimeenpanoja oli hieman edellisvuotta enemmän, eli 196. Aloitetuista toimeenpanoista muunnettiin alioikeuden päätöksellä takaisin vankeudeksi 23, eli 12 prosenttia.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyö tehtiin toimeksiantona Oulun syyttäjänvirastolle. Opinnäytetyössä esitetään kattava kokonaisuus yhdyskuntaseuraamuksista, etenkin yhdyskuntapalvelusta ja valvontarangaistuksesta. Työn on mahdollista toimia eräänlaisena käsikirjana syyttäjänsihteereille ja perehdyttämisvaiheessa oleville korkeakouluharjoittelijoille. Ajatus opinnäytetyöhön lähti korkeimman oikeuden ennakkoratkaisusta KKO:2014:12, jossa käsitellään valvontarangaistusta ja tuomitun velvollisuuksien rikkomista. Valvontarangaistus on otettu käyttöön vuonna 2011. Valvontarangaistus on siis vielä suhteellisen uusi seuraamus, jonka vuoksi siitä on saatavilla lähteitä rajallisesti. Työhön otettiin vertailtavaksi seuraamukseksi yhdyskuntapalvelu, koska lähteet pelkästään valvontarangaistuksesta olisivat voineet jäädä hyvin vähäisiksi. Lisäksi yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus ovat rangaistusasteikolla peräkkäiset ja kyseisiin seuraamuksiin sisältyy hyvin samanlaisia edellytyksiä ja velvollisuuksia rangaistukseen tuomitun kannalta, jonka myötä nämä rangaistukset ovat keskenään hyvin vertailukelpoisia.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus osana yhdyskuntaseuraamuksia ja käsitellä kyseisten rangaistusten määräytymistä rikoksentekijän rangaistukseksi, rangaistukseen tuomitun velvollisuudet, rangaistusten muuntamista takaisin vankeudeksi, sekä muuntamiseen liittyviä toimenpiteitä. Työssä tuotiin esille myös rikosprosessiin liittyvät viranomaiset ja viranomaisten keskeiset työtehtävät yhdyskuntaseuraamuksien kohdalla. Keskeiset viranomaiset rikosprosessissa ovat poliisi, syyttäjä, Rikosseuraamuslaitos ja tuomioistuimet.

Työssä käsiteltiin kaikki yhdyskuntaseuraamukset lyhyesti, jonka myötä myös yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen asema rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä tulee selvemmin esille. Työ kuitenkin keskittyy käsittelemään tarkemmin yhdyskuntapalvelua ja valvontarangaistusta. Valvontarangaistus asettuu ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin, jonka vuoksi työssä tuodaan esiin myös näkökulma yhdyskuntapalvelun muuntamisesta ehdottoman vankeuden sijaan valvontarangaistukseksi. Opinnäytetyön taustalla tutkimuskysymyksinä toimivat: 1) Mitä tarkoittaa yhdyskuntaseuraamus? 2) Mitä tarkoittaa velvollisuuksien rikkomisen ja törkeä velvollisuuksien rikkominen yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen kohdalla? 3) Mitkä ovat seuraamukset velvollisuuksien rikkomisesta?

Tutkimuskysymyksiin haettiin vastauksia pääosin lainopillisella tutkimusmenetelmällä. Työssä käytettiin lisäksi laadullista menetelmää Oulun syyttäjänviraston syyttäjän haastattelun muodossa. Haastattelulla työhön saatiin mielenkiintoista asiantuntijan käytännön näkökulmaa. Haastattelun tulosten ansiosta työhön saatiin myös vastaukset käytännönläheisiin kysymyksiin, joihin ei löytynyt suoraa vastausta työhön käytetyistä lähteistä.

Yhdyskuntaseuraamuksia ovat nuorisorangaistus, ehdollisen vankeuden valvonta, valvottu koevapaus, ehdonalaisen vapauden valvonta, yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus. Soveltuvissa tilanteissa yhdyskuntaseuraamukset toimivat vaihtoehtona ehdottomalle vankeudelle. Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitseminen on mahdollista, jos rikoksentekijällä on siihen lailla säädetyt edellytykset eikä yhdyskuntaseuraamukseen tuomitsemiselle ole lailla säädettyjä esteitä. Vapaudessa suoritettavien rangaistusten myötä tuomitun on helpompi säilyttää elämässään positiiviset asiat, kuten sosiaaliset suhteet ja koulu- tai työpaikka. Yhdyskuntaseuraamukset suoritetaan vapaudessa, mutta ne asettavat tuomitulle velvollisuuksia ja rajoittavat tuomitun vapautta.

Yhdyskuntaseuraamusten olennaisena tavoitteena on edistää tuomitun sosiaalisia kykyjä, estää syrjäytymistä ja lisätä valmiuksia rikoksettomaan elämään (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 1:2 §). Yhdyskuntaseuraamusten tavoitteiden saavuttamiseksi ja tuomitun tukemiseksi, tuomituille on tarjolla erilaisia kuntouttavia toimintoja. Tällaisia toimintoja ovat esimerkiksi päihdeongelmien taltuttamiseen keskittyvät kuntouttavat ohjelmat ja yleisesti myönteiseen elämänmuutokseen motivoivat ohjelmat. Päihteiden käytön yhteys rikosten tekemiseen on ilmeinen, jonka vuoksi kuntouttavilla toiminnoilla on tärkeä rooli yhdyskuntaseuraamusten tavoitteiden onnistumiseksi. (HE 215/2014 vp, 5, 40, 73.)

Yhdyskuntaseuraamuksilla on myönteisiä vaikutuksia myös taloudelliselta kannalta tarkisteltuna. Vuonna 2012 täytäntöönpanon kustannukset vuodessa vankia kohden olivat noin 65 480 euroa ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon kustannukset vuodessa yhdyskuntaseuraamusasiakasta kohden noin 4 660 euroa. Vuonna 2013 täytäntöönpanon kustannukset vuodessa vankia kohden olivat noin 66 240 euroa ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon kustannukset vuodessa yhdyskuntaseuraamusasiakasta kohden noin 4 950 euroa. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon kustannukset ovat huomattavasti matalammat, kuin vankeusrangaistusten. (Rikosseuraamuslaitos 2014a, viitattu 8.5.2015.)

Yhdyskuntapalveluun voidaan tuomita enintään kahdeksan kuukauden mittaisen ehdottoman vankeusrangaistuksen sijaan. Yhdyskuntapalveluun tuomittujen yleisin päärikos vuosina 2012–2013 on ollut rattijuopumus. Kyseiseen rangaistukseen tuomitseminen edellyttää, että valvontarangaistusten, ehdottomien vankeusrangaistusten, aiempien yhdyskuntapalvelurangaistusten, rikollisen toiminnan jatkamisen tai muiden painavien syiden ei katsota olevan esteenä rangaistuksen tuomitsemiseen. Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksenä on myös rikosentekijän suostumus yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle ja oletus, että rikosentekijällä on tarvittavat edellytykset suoriutua yhdyskuntapalvelusta. Rikosentekijän soveltuvuutta yhdyskuntapalveluun tuomitsemiseen selvitetään Rikosseuraamuslaitoksen laatimalla seuraamusselvityksellä ja rangaistusajan suunnitelmalla. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 6:11 §; Tilastokeskus 2014, viitattu 7.2.2015.)

Yhdyskuntapalvelu käsittää vähintään 14 ja enintään 240 tuntia yleishyödyllistä ja palkatonta työtä. Enintään 30 tuntia rangaistuksesta voidaan suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään toimintaan. Vähintään puolet tuomitusta tuntimäärästä tulee kuitenkin olla yleishyödyllistä työtä. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 8:37.1-2 §.)

Yhdyskuntapalveluun tuomitun velvollisuuksiin kuuluu suorittaa määrätyt palvelutehtävät ja noudattaa rangaistusajan suunnitelmaa sekä päihteettömyysvelvoitetta. Yhdyskuntapalveluun sisältyvä päihteettömyysvelvoite tarkoittaa, että tuomittu ei saa rangaistuksen täytäntöönpanon aikana käyttää huumausaineita. Tuomittu ei myöskään saa palvelupaikalla tai muissa rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvissä tilaisuuksissa olla alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 1:5 §, 8:38 §.)

Rikosseuraamuslaitos voi antaa tuomitulle suullisen huomautuksen tai kirjallisen varoituksen velvollisuuksien rikkomisesta. Tuomitulle voidaan antaa suullinen huomautus, jos tuomittu rikkoo velvollisuuksiaan ja velvollisuuksien rikkominen on vähäistä, eikä se ole toistuvaa. Tuomitulle voidaan antaa myös ankarampi kirjallinen varoitus, jonka antamisen yhteydessä tuomitulle selvitetään seuraamukset velvollisuuksien rikkomisen jatkamisesta. Kahta kirjallista varoitusta ei yleensä anneta, eli jos tuomittu rikkoo edelleen velvollisuuksiaan kirjallisesta varoituksesta huolimatta, siirretään asia yleensä tässä vaiheessa jo syyttäjän harkittavaksi. (Tapani & Tolvanen 2011, 251–252; L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:25 §.) Velvollisuuksien rikkomiseksi voidaan katsoa esimerkiksi myöhästyminen palvelukerralta, jos myöhästyminen ei ole kuitenkaan toistuvaa (Kari-koski, haastattelu 16.4.2015).

Törkeä velvollisuuksien rikkominen tarkoittaa, että yhdyskuntapalveluun tuomittu ei aloita rangaistuksen suorittamista, jättää suorittamisen kesken, kirjallisesta varoituksesta huolimatta rikkoo velvollisuuksiaan tai muulla tavoin törkeästi rikkoo velvollisuuksiaan. Törkeää velvollisuuksien rikkomista on myös, jos tuomittu on palvelupaikalla tai muussa rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvässä tilaisuudessa päihtyneessä tilassa ja alkoholin vaikutuksen alaisena olemista voidaan pitää törkeänä olosuhteet huomioon ottaen. Myös huumausaineiden käyttö katsotaan törkeäksi velvollisuuksien rikkomiseksi. Yhdyskuntapalvelun kohdalla törkeää velvollisuuksien rikkomista on useissa tapauksissa päihteiden käyttö, joka johtaa siihen, että Rikosseuraamuslaitos saattaa asian syyttäjän käsiteltäväksi. Syyttäjän kannalta rima tehdä muuntovaatimus oikeudelle yhdyskuntapalvelun muuntamisesta takaisin vankeudeksi on hyvin matala, koska yhdyskuntapalvelussa on ollut kyse ehdottoman vankeuden sijaan tuomittavasta rangaistuksesta. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:26.1 §, 8:38.2 §; Karikoski, haastattelu 16.4.2015.)

Törkeä velvollisuuksien rikkominen johtaa yhdyskuntapalvelun suorittamatta olevan osan muuntamiseen valvontarangaistukseksi tai takaisin vankeudeksi. Muuntorangaistusten vähimmäisaika on neljä päivää. Vuonna 2012 yhdyskuntapalvelun aloitettuja toimeenpanoja oli 2704, joista muunnettiin takaisin vankeudeksi 482. Vuonna 2013 luku oli aloitettujen toimeenpanojen kohdalla 2366 ja takaisin vankeudeksi muunnettujen kohdalla 373. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 8:39.2 §; Rikosseuraamuslaitos 2014g, 39, viitattu 5.3.2015.)

Rikoksenteijä voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijaan samanpituisen valvontarangaistukseen, edellytysten täytyessä. Rikosseuraamuslaitos selvittää rikoksenteijän soveltuvuutta valvontarangaistuksen tuomitsemiseen laatimalla seuraamusselvityksen ja rangaistusajan suunnitelman. Valvontarangaistukseen tuomitun tulee pysyä asunnossaan aina, jos hänellä ei ole rangaistusajan suunnitelmaan kirjattua syytä poistua asunnosta. Tuomittua valvotaan teknisillä välineillä ja valvontakäynneillä. Tuomitun tulee myös täyttää toimintavelvollisuutensa, eli osallistua Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan. Työtä ja muuta toimintaa tulee olla vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa. (RL 6:11a.1 §; L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 9:41 §.)

Valvontarangaistukseen voidaan tuomita, jos rikoksenteijää ei voida tuomita yhdyskuntapalveluun esteen tai edellytyksen puuttumisen vuoksi ja valvontarangaistuksen tuomitsemiselle ei ole estettä aikaisemmin tuomituista valvontarangaistuksista, ehdottomista vankeusrangaistuksista tai rikoksen laadusta johtuen. Valvontarangaistuksen tuomitsemista tulee myös voida pitää perusteltuna

rikoksenteikijän sosiaalisten valmiuksien edistämiseksi ja ylläpitämiseksi. Lisäksi valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksenä on rikoksenteikijän suostumus ja samassa asunnossa asuvien suostumus. (RL 6:11a §.) Vuonna 2012–2013 valvontarangaistukseen tuomittujen yleisin päärikos on ollut rattijuopumus (Rikosseuraamuslaitos 2014f, 41, viitattu 7.2.2015).

Valvontarangaistukseen sisältönä on tuomitun velvollisuus pysyä asunnossaan ja tuomitun velvollisuus täyttää toimintavelvollisuutensa. Lisäksi tuomitun velvollisuuksiin kuuluu käsitellä huolellisesti rangaistuksen valvontaan tarkoitettuja valvontavälineitä ja päästää Rikosseuraamuslaitoksen virkamies asuntoonsa valvontakäynnin suorittamiseksi. Valvontarangaistukseen sisältyy myös ehdoton päihteettömyysvaatimus, eli tuomittu ei saa koko rangaistuksen täytäntöönpanon aikana käyttää alkoholia tai huumausaineita, eikä olla niiden vaikutuksen alainen. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 9:41 §, 9:49 §.)

Rikosseuraamuslaitos antaa valvontarangaistukseen tuomitulle suullisen huomautuksen velvollisuuksien rikkomisesta, jos velvollisuuksien rikkominen on vähäistä eikä se ole toistuvaa. Jos suullinen huomautus ei ole riittävä, tuomitulle annetaan kirjallinen varoitus. Varoituksen antamisen yhteydessä tuomitulle ilmoitetaan seuraamukset velvollisuuksien rikkomisen jatkamisesta. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:25 §.) Valvontarangaistuksen kohdalla tarkastellessa velvollisuuksien rikkomisen ja törkeän velvollisuuksien rikkomisen rajaa, joudutaan käyttämään tapauskohtaista harkintaa. Valvontarangaistuksesta on vielä niin vähän tapauksia, että kunnan kattava oikeuskäytäntöä ei ole ehtinyt muodostua (Karikoski, haastattelu 16.4.2015).

Valvontarangaistukseen tuomittu rikkoo törkeästi velvollisuuksiaan, jos tuomittu ei aloita rangaistuksen suorittamista tai jättää suorittamisen kesken, kirjallisesta varoituksesta huolimatta rikkoo edelleen velvollisuuksiaan tai muulla tavoin törkeästi rikkoo lailla säädettyjä velvollisuuksiaan. Törkeää velvollisuuksien rikkomista on myös, jos tuomittu syyllistyy rikokseen, josta seuraamuksena on sakkoa ankarampi rangaistus. Lisäksi törkeää velvollisuuksien rikkomista on, jos tuomittu tahallisesti tai törkeästi rikkoo päihteettömyysveloitettaan. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:26.1 §, 9:49, 9:51 §.) Valvontarangaistuksen kohdalla törkeä velvollisuuksien rikkominen tarkoittaa usein päihteidenkäyttöä. Tavallista on, että valvontarangaistukseen tuomittu ei laiminlyö tapaamista tai käyntiä, johon hänet on velvoitettu vaan päihteidenkäyttö havaitaan Rikosseuraamuslaitoksen suorittamilla pistokoe valvontakäynneillä. (Karikoski, haastattelu 16.4.2015.)

Tuomitun rikkoessa törkeästi velvollisuuksiaan, Rikosseuraamuslaitos saattaa asian syyttäjän käsiteltäväksi (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5:26.1 §). Syyttäjän taholta rima muuntovaatimuksen tekemiseen oikeudelle on matala, koska valvontarangaistuksessa on kuitenkin ollut kyse ehdottoman vankeuden sijaan tuomittavasta rangaistuksesta (Karikoski, haastattelu 16.4.2015). Jos valvontarangaistukseen tuomitun todetaan rikkoneen törkeästi velvollisuuksiaan, suorittamatta oleva osa valvontarangaistuksesta muunnetaan vankeudeksi. Muuntorangaistuksen vähimmäisaika on neljä päivää. (L yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 9:55.1 §.) Vuonna 2012 valvontarangaistuksen aloitettuja toimeenpanoja oli 143, joista muunnettiin takaisin vankeudeksi 9. Vuonna 2013 aloitettuja toimeenpanoja oli hieman enemmän, eli 196. Aloitetuista toimeenpanoista takaisin vankeudeksi muunnettiin 23. (Rikosseuraamuslaitos 2014h, 40, viitattu 5.3.2015.)

Yhdyskuntaseuraamuksista oli aiemmin voimassa erilliset yhdyskuntaseuraamuksia koskevat lait, laki yhdyskuntapalvelusta (1055/1996), laki valvontarangaistuksesta (330/2011), laki nuorisorangaistuksesta (1196/2004), laki ehdollisen vankeuden valvonnasta (634/2010) ja laki ehdonalaisen vapauden valvonnasta (782/2005). Hallituksen esityksen 215/2014 vp. myötä tuli voimaan laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015), joka astui voimaan 1.5.2015 ja kumosi aiemmat yhdyskuntaseuraamuksia koskevat lait. (LaVM 18/2014 vp, 1-2.)

Uuden lain myötä nykyisiin yhdyskuntaseuraamuksiin ei tullut merkittäviä muutoksia vaan tarkoituksena oli selkeyttää yhdyskuntaseuraamusten sisältöä, tavoitteita ja keskinäisiä suhteita. Yhdyskuntaseuraamuksiin myös kuuluva valvottu koevapaus jätettiin uuden lain ulkopuolelle, sen ollessa omanlaisensa seuraamus ehdottoman vankeuden ja yhdyskuntaseuraamuksen välissä. Valvotusta koevapaudesta jäi voimaan oma säädöksensä, eli laki valvotusta koevapaudesta (629/2013). (LaVM 18/2014 vp, 1-2.) Uuden yhtenäistetyn lain myötä annettiin myös uusi valtioneuvoston asetus. Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (551/2015) kumoo aiemmat yhdyskuntaseuraamuksia koskevat asetukset lukuun ottamatta asetusta valvotusta koevapaudesta. Uudessa asetuksessa ajatuksena on siis sama kuin laissakin, eli erilliset yhdyskuntaseuraamuksia koskevat asetukset koottiin yhteen asetukseen.

7 POHDINTA

Opinnäytetyö tehtiin toimeksiantona Oulun syyttäjänvirastolle. Suoritin opintoihini liittyvän harjoittelun Oulun syyttäjänvirastossa ja tiedustelin mahdollista opinnäytetyön aihetta. Ajatus opinnäytetyöhön lähti korkeimman oikeuden ennakkoratkaisusta KKO:2014:12, jossa käsitellään valvontarangaistusta ja tuomitun velvollisuuksien rikkomista. Valvontarangaistus on otettu käyttöön vuonna 2011, eli yhdyskuntaseuraamuksena se on vielä suhteellisen uusi. Tämän vuoksi siitä on saatavilla lähteitä rajallisesti. Kyseisestä syystä työhön otettiin vertailtavaksi seuraamukseksi myös yhdyskuntapalvelu. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus osana yhdyskuntaseuraamuksia ja käsitellä edellä mainittujen rangaistusten määräytymistä rikosentekijän rangaistukseksi, rangaistukseen tuomitun velvollisuudet, rangaistusten muuntamista takaisin vankeudeksi sekä muuntamiseen liittyviä toimenpiteitä. Työssä avataan kaikki yhdyskuntaseuraamukset, joista tarkemmin käsiteltiin yhdyskuntapalvelua ja valvontarangaistusta. Valvontarangaistus asettuu ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin, jonka vuoksi työssä tuotiin esiin myös näkökulma yhdyskuntapalvelun muuntamisesta ehdottoman vankeuden sijaan valvontarangaistukseksi.

Opinnäytetyössä tuotiin esille yhdyskuntaseuraamuksille yhteiset ja ominaiset piirteet, varsinkin yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen kohdalla. Työssä käsiteltiin lisäksi yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvät viranomaiset ja viranomaisten työtehtävät yhdyskuntaseuraamuksia koskevassa rikosprosessissa. Työ nykyajan syyttäjänvirastossa on parhaimmillaan syyttäjän ja sihteerien välistä saumatonta yhteistyötä. Syyttäjänsihteerin yksi tärkeistä työtehtävistä on haastehakemusten vapauttaminen käräjäoikeuteen, tarkoittaen että myös sihteereillä tulee olla tietoa yhdyskuntaseuraamuksia koskevasta rikosprosessista. Onnistuessaan opinnäytetyön on mahdollista toimia eräänlaisena käsikirjana syyttäjänsihteereille ja myös perehdyttämisvaiheessa oleville korkeakouluharjoittelijoille.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä oli lainoppi. Tärkeimpinä lähteinä olivat laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) ja valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (551/2015). Työssä käytettiin myös lainvalmisteluasiakirjoja, oikeuskäytäntöä, oikeuskirjallisuutta, tilastoja, Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja ja muita internetlähteitä. Tilastojen avulla tuotiin esille yhdyskuntapalveluun ja valvontarangaistukseen tuomittujen päärikos, sekä kyseisten rangaistusten aloitetut toimeenpanot ja takaisin vankeudeksi muunnot vuosilta 2012–2013.

Tilastoja tarkastellessa huomasin, että mielenkiintoinen tutkimuksen aihe olisi ollut tutkia tilastotietoa myös siitä, mikä on ollut tarkempi syy rangaistusten muuntamiseen takaisin vankeudeksi. Tarkoittaen, että onko muuntamisen syynä ollut esimerkiksi rangaistuksen suorittamisen aloittamatta jättäminen tai suorittamisen keskeyttäminen vai päihitteettömyysvelvoitteen rikkominen. Tällaista tarkkaa tilastotietoa ei kuitenkaan löytynyt.

Lisäksi työssä käytettiin laadullista menetelmää haastattelun muodossa. Työtä varten haastateltiin Oulun syyttäjänviraston syyttäjää. Haastattelu suoritettiin henkilöhaastatteluna ja sillä saatiin työhön mielenkiintoista asiantuntijan näkökulmaa. Oikeuskäytäntöä tutkiessa ja haastattelun tulosten perusteella oli mielenkiintoista huomata, kuinka oikeuskäytäntö valvontarangaistuksen kohdalla on vielä osin vakiintumatonta. Tämän huomattiin myös aiheuttavan tietynlaista ristiriitaa etenkin päihitteettömyysvelvoitteen kannalta suhteutettuna yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen keskinäiseen seuraamushierarkiaan.

Rikosprosessiin liittyvistä viranomaisista juuri syyttäjää oli mielestäni oikea valinta haastateltavaksi, koska syyttäjällä on oleellinen rooli yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvissä toimenpiteissä esimerkiksi seuraamusselvitysten ja vankeudeksi muuntojen kohdalla. Haastateltavalla syyttäjällä on vankka kokemus syyttäjän työstä, jonka vuoksi haastattelussa tuli hyvin esiin syyttäjän rooli yhdyskuntaseuraamuksissa ja erilaiset yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvät seikat. Työssä esitettiin teoria ja haastattelun tulokset rinnakkain, eli niin sanotulla vetoketjumallilla, joka oli mielestäni onnistunut ratkaisu.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat hioutuneet jonkin verran opinnäytetyöprosessin aikana alkuperäisistä ja työn sisällös muuttui hieman, mutta työn pääpiirteet ovat pysyneet samana koko prosessin ajan. Opinnäytetyön kirjoitusvaihe alkoi jo joulukuussa 2014 tarkoittaen, että silloin oli vielä voimassa erinäiset yhdyskuntaseuraamuksia koskevat lait ja asetukset. 1.5.2015 astui voimaan laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015), joka kumosi ja yhtenäisti aiemmat ja erilliset yhdyskuntaseuraamuksia koskevat lait. Valvottu koevapaus jätettiin uuden lain ulkopuolelle. Tämän vuoksi opinnäytetyön näkökulma ja lähteet muutettiin vastaamaan uutta lakia.

Haastetta työn loppuun saattamiselle aiheutti aikataululliset asiat ja uuden lain voimaantulo työn ollessa kesken. Työn kirjoittaminen kokopäiväisen työn ohella tuntui ajoittain hitaalta mutta mielen-

kiintoinen aihe ja luja tahto tutkinnon valmistumiseen auttoivat saamaan työn valmiiksi. Opinnäyte-työprosessin oli tarkoitus olla valmis huhtikuussa 2015 mutta aikataulu venähti siten, että työ valmistuu toukokuussa 2015.

Aiemmin yhdyskuntaseuraamuksista oli voimassa kuusi erillistä lakia. Uuden lain voimaan tullessa lakeja oli enää kaksi. Työn tietoperusta oli koottu vanhojen lakien mukaan ja vaikka uusi laki ei tuonutkaan suuria sisällöllisiä muutoksia, aiheutti se kuitenkin jonkin verran sisällöllisiä ja rakenteellisia muutoksia työhön. Lähteiden oikeellisuus tuli myös kertaalleen tarkistaa. Tämän vuoksi työhön etsittiin osin tuoreempia lähteitä ja osa aiemmin käytetyistä lähteistä jätettiin pois. Jos työn tietoperusta olisi heti alusta koottu uuden lain mukaisesti, myös valmiin työn rakenne olisi varmasti jonkin verran erilainen. Valmiin työn lopputulokseen olen kuitenkin tyytyväinen ottaen huomioon aikataululliset asiat ja muutokset, jotka työhön tuli tehdä.

Mielenkiintoisia jatkotutkimuksen aiheita voisi olla tutkia yhdyskuntapalvelujen muuntojen määrää valvontarangaistukseksi ehdottoman vankeuden sijaan. Toinen jatkotutkimuksen aihe voisi olla yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen päihitteettömyysveloitteen ja sen rikkomisen kautta saadun oikeuskäytännön tarkempi tutkiminen. Yhdyskuntapalvelusta oikeuskäytäntöä on kertynyt jo mittavasti mutta valvontarangaistuksesta vielä hyvin niukasti. Yleisesti valvontarangaistuksesta saadun oikeuskäytännön tarkempi tutkiminen on varmasti myös mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe, kunhan ajan kuluessa oikeuskäytäntöä kertyy, jolloin voitaisiin tutkia miten oikeuskäytäntö vakiintuu valvontarangaistuksen osalta.

LÄHTEET

Esitutkintalaki 22.7.2011/805

Frände, D. 2012. 2. uudistettu painos. Yleinen rikosoikeus. Suom. M. Wahlberg. Helsinki: Edita.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yhdyskuntapalvelusta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 144/1996 vp.

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1996/19960144>

Hallituksen esitys Eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi. HE 17/2010 vp.

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100017.pdf>

Hallituksen esitys Eduskunnalle yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi. HE 215/2014 vp.

<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140215.pdf>

Karikoski, J., kihlakunnansyyttäjä. Oulun syyttäjänvirasto. 2015. Henkilöhaastattelu 16.4.2015. Tekijän hallussa.

KKO 18.3.2014 T 587. Finlex.

KKO 29.3.2001 T 658. Finlex.

KKO 29.5.2013 T 1196. Finlex.

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi. LaVM 18/2014 vp – HE 215/2014 vp. Viitattu 20.4.2015

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/lavm_18_2014_p.shtml

Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 24.6.2010/633

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689

Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 27.11.2009/953

Laki sosiaalisista yrityksistä 30.12.2003/1351

Laki syyttäjälaitoksesta 13.5.2011/439

Laki valvotusta koevapaudesta 23.8.2013/629

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 10.4.2015/400

Matikkala, J. 2010. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Helsinki: Edita

Oikeusministeriö. 2011. Toiminta ja tavoitteet. Valvontarangaistus. Viitattu 3.3.2015.

<http://oikeusministerio.fi/fi/index/toimintajatavoitteet/kriminaalipolitiikka/seuraamusjarjestelma/valvontarangaistus.html>

Rikoslaki 19.12.1889/39

Rikosseuraamuslaitos. 2009. Vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihuoltolaitos historiaan - Rikosseuraamuslaitos on rikosseuraamusalan uusi viranomainen. Viitattu 8.5.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2009/12/vankeinhoitolaitos-jakriminaalihuoltolaitoshistoriaan-rikosseuraamuslaitosonrikosseuraamusalanuusiviranomaisen.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2012. Valvontaan määrätyn velvollisuudet. Viitattu 26.1.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/ehdonalainenvapaus/valvontaanmaaratynvelvollisuud.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2013a. Organisaatio. Viitattu 7.2.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2013b. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2012. Viitattu 7.2.2015
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/6lCcdsBTr/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2012.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2014a. Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus 2013. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 2/2014. Viitattu 8.5.2015.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-monisteetjaraportit/94biz-vmGd/Rikosseuraamuslaitoksen_tilinpaatos_ja_toimintakertomus_2013.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2014b. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2013. Viitattu 7.2.2015.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/7W5DQb7OB/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2013_.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2014c. Palvelun suorittaminen. Viitattu 8.2.2015.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/yhdyskuntapalvelu/palvelunsuorittaminen.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2014d. Valvontarangaistus. Viitattu 6.5.2015.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/valvontarangaistus.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2014e. Valvontarangaistus. Valvontarangaistus-esite. Viitattu 17.2.2015.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/esitteet/697aJhOOE/VALRA_sidosryhmille.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2014f. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2013. Viitattu 17.2.2015.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/7W5DQb7OB/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2013_.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2014g. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2013. Viitattu 5.3.2015
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/7W5DQb7OB/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2013_.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2014h. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2013. Viitattu 5.3.2015.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/7W5DQb7OB/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2013_.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2015a. Palvelun suorittaminen. Viitattu 3.5.2015.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/yhdyskuntapalvelu/palvelunsuorittaminen.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2015b. Seuraamusselvitys. Viitattu 8.5.2015

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/yhdyskuntaseuraamukset/yhdyskuntapalvelu/soveltuvuusselvitys.html>

Tapani, J. & Tolvanen, M. 2011. Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Toinen, uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Tilastokeskus. 2014. Katsaus rangaistuksiin 2013. Viitattu 7.2.2015.

http://www.tilastokeskus.fi/til/syyttr/2013/syyttr_2013_2014-12-16_kat_001_fi.html

Valtakunnansyyttäjänvirasto. 2011. Syyttäjän toimenpiteet valvontarangaistuksen osalta. Sisäinen lähde.

Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5.5.2015/551

LIITTEET

LIITE 1

Haastattelukysymykset

Yleiset kysymykset

- Haastateltavan koulutus ja kokemus alalta?
- Mitkä ovat syyttäjän tehtävät yleisesti rikosprosessissa?

Yhdyskuntapalvelusta ja valvontarangaistuksesta

- Millaisissa tilanteissa syyttäjä pyytää rikoksesta epäilyistä yhdistettyä selvittämispyyntöä?
- HE 17/2010:n mukaan valvontarangaistukseen voitaisiin myös tuomita yhdyskuntapalveluun tuomittu, jonka palvelu jouduttaisiin muuntamaan vankeudeksi palvelun ehtojen rikkomisen vuoksi. Mikä on syyttäjän näkökulma yhdyskuntapalvelun muuntamisesta valvontarangaistukseksi ehdottoman vankeuden sijaan? Lähtekö syyttäjä vaatimaan tällaista?
- Mitkä ovat yleisimpiä törkeitä velvollisuuksien rikkomisia? Päihteiden käyttö, palvelun/rangaistuksen suorittamatta jättäminen, keskeyttäminen?
 - o Yhdyskuntapalvelun kohdalla?
 - o Valvontarangaistuksen kohdalla?
- Ovatko yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus syyttäjän näkökulmasta onnistuneista rangaistusmuotoja?

Yhdyskuntapalvelusta

- Mitkä ovat syyttäjän tehtävät yhdyskuntapalvelua koskevassa rikosprosessissa?

- Minkälaista harkintaa syyttäjä tekee lähtiessään vaatimaan yhdyskuntapalvelun muuntamista takaisin vankeudeksi? Mikä katsotaan vielä velvollisuuksien rikkomiseksi ja mikä katsotaan jo törkeäksi velvollisuuksien rikkomiseksi?

Valvontarangaistuksesta

- Mitkä ovat syyttäjän tehtävät valvontarangaistusta koskevassa rikosprosessissa?
- Minkälaista harkintaa syyttäjä tekee lähtiessään vaatimaan valvontarangaistuksen muuntamista vankeudeksi? Mikä katsotaan velvollisuuksien rikkomiseksi ja mikä katsotaan jo törkeäksi velvollisuuksien rikkomiseksi? Katsotaanko päihtymys automaattisesti törkeäksi velvollisuuksien rikkomiseksi?
- Onko valvontarangaistuksen päihitteettömyysveloitteesta tarpeeksi selkeää sääntelyä ja oikeuskäytäntöä ohjaamaan vankeudeksi muuntotilanteita?